

4/2000

SOTSIAALTÖÖ

SISUKORD

Eessõna

Lagle Parek

RIIK JA SEADUS

Puue ja püsiv töövõimetus

Andres Mesila

Lapse hooldamisest perekonnas

Signe Riisalo

HOOLEKANNE

Hoolekandeesutuse juhtimisest

Egon Siimson

Eakate avahoolduse arendamisest

Raivo Allev

Tegevusteraapia Koluvere Hooldekodus

Tiia Topper

ARVAMUS

Vabadus otsustada ise

Rein Suija

Seitsmest vóorusest ja pahest hoolekandetöös

Meego Rimmel

REGIOONID

Kohila päevakeskused

Uku Torjus

Türi Päevakeskuses tehakse tööd

Regina Karjakina

Pärnu töötutel on Tulevik

Arvo Parik

SOTSIAALTÖÖTAJA

Helve Luik: "Ma tahtsin nii väga saada õpetajaks"

Hille Tarto

KOLMAS SEKTOR

Asi, mille nimel tasub pingutada

Mihhail Tint

Samaaria - mis see on?

Toomas Vallimäe

KOGEMUS

Eesti Vähiliit - vähihaigete koduse toetusravi süsteemi elluviija

Kaiu Suija

Elu on lõpuni elamist väärt

Silvi Kõök

TEADUS

Sotsiaaltöö eetika tervishoiuasutuses

Indira Viiralt

MÕTTEVAHETUS

Sotsiaaltöötajana vanglas

Eerik Lätti

INFO

Uudistega Euroopa Sotsiaaltöö Instituudist

Andres Siplane

MÕTTEVARA

Ralph Waldo Trine

Koostanud Jüri Raudsepp

EESSÕNA

Eestlasel on kõige hubasem elada Eestimaal. Siin on nii valged suveööd, nii sügavroheline silmapiir, nii masendavalt pime hilissügis. Ja oma keel. See koht maakeral on meie oma.

Varsti on juba kümme aastat olnud taas Eesti riik, on taas olnud eesti aeg. Meie maa ja meie aeg on kõigi meie kujundada. Kui hästi ka ei käi Sinu enese käsi, on Sinul ikkagi meie riigis halb olla, kui su naaber on "prükkar". Siit ka minu soovitus kõigile – ärge olge ükskõiksed.

Alati on olnud luksus olla karmis maailmas väike riik - nagu Eesti või Vietnam, eriti veel suure ja himura riigi naabruses. Luksus aga maksab alati. Seepärast ei ole meil võimalik sotsiaalsfääris kasutada nii suuri summasid, kui tänases Euroopas on kombeks. Me peame tegema kõik selleks, et meie inimesed suures enamuses tuleksid endaga ise toime. See eeldab kõigi ühist tööd tänaste lastega, et nemad kasvaksid tegusateks ja et prügikastiinimeste read jätkuvalt ei täieneks.

Vaatamata sellele, et sotsiaaltöö pole materiaalselt tasuv, on tung kõrgkoolidesse sotsiaaltööd õppima väga suur. See näitab, et ühiskonnast pole kadunud idealistid, kes soovivad ka väikseid ja väeteid aidata ning kes näevad selles väljakutset endale. Elukutseliste sotsiaaltöötajate kõrval on suur roll kolmandal sektoril, kus võib küll vahel nappida teadmistest, kuid selle kompenseerib armastus.

Soovin kõigile sotsiaaltöötajatele professionaalsuse kõrvale südamesoojust oma abivajajate suhtes ja koostöötahet kolmanda sektoriga. Ainult üheskoos suudame muuta elu Eestimaal kõigile elamisväärseks.

Lagle Perek
sotsiaaltöö profaan

RIIK JA SEADUS

PUUE JA PÜSIV TÖÖVÕIMETUS

Andres Mesila

Sotsiaalkindlustusameti töövõimetus ekspertiisi büroo juhataja

2000. aastal on oluliselt muutunud riiklike pensionide ja toetuste määramise ja maksmise süsteem, seal hulgas ka püsiva töövõimetus ja puude tuvastamine pensioniametite vaegurluse ekspertiisi komisjonide (VEKide) poolt, mis on aluseks töövõimetuspensioni ja puuetega inimeste sotsiaaltoetuste maksmisel. Püüan uut ekspertiisi korda veidi lähemalt selgitada.

1. aprillil 2000. a jõustus "Riikliku pensionikindlustuse seadus" (RPKS, avaldatud Riigi Teataja I osas 1998, 64/65, 1009; 2000, 36, 226), mis muu hulgas sätestab pensionide maksmise püsiva töövõimetus alusel. Kui seni tuvastati inimestel invaliidsus, määrati invaliidsusgrupp ja maksti invaliidsuspensioni, siis nüüd tuvastatakse püsiv töövõimetus, määratakse töövõime kaotuse protsent ja makstakse töövõimetuspensioni või (töövõimetuspensioni jaoks vajaliku staaži puudumisel) püsiva töövõimetus alusel rahvapensioni.

Püsiv töövõimetus

Püsiv töövõimetus võib olla kas täielik või osaline. Täielikult töövõimetu on isik, kellel esineb haigusest või vigastusest põhjustatud tugevasti väljendunud funktsioonihäire, mille tõttu ta ei ole võimeline tööga elatist teenima. Osaliselt töövõimetu on isik, kes on võimeline tööga elatist teenima, kuid kes haigusest või vigastusest põhjustatud funktsioonihäire tõttu ei ole võimeline tegema talle sobivat tööd tööaja üldisele riiklikule normile vastavas mahus.

Püsiva töövõimetus ulatust väljendatakse töövõime kaotuse protsentides nulliga lõppeva arvuna. Täielikule töövõimetusel vastab töövõime kaotus 100 protsenti, osalisele töövõimetusel töövõime kaotus 10 kuni 90 protsenti. Kui töövõime kaotuse protsent on 10 kuni 30, ei määrata ega maksta selle alusel pensioni, küll aga juhul, kui on tegemist näiteks kutsehaigusest või tööõnnetusest tingitud püsiva töövõimetusel. Sel juhul võidakse 10 kuni 30 protsendi (loomulikult ka 40 kuni 100) protsendi töövõimetus kaotuse korral inimesele maksta sissetuleku vähenemist kompenseerivat hüvitist.

Isiku võib püsivalt töövõimetuks tunnistada kestusega 6 kuud, 1 aasta, 2 aastat, 5 aastat või kuni RPKSis sätestatud vanuspensioniiikka jõudmiseni. Vastavalt sünniaastale sätestab RPKS järgmised vanuspensionioiguslikud vanused:

Naised

sünniaasta	vanus
1942	57 a 6 kuud
1943	58 a
1944	58 a 6 kuud
1945	59 a
1946	59 a 6 kuud
1947	60 a

Mehed

sünniaasta	vanus
1937	62 a 6 kuud
1938	63 a

1948	60 a 6 kuud
1949	61 a
1950	61 a 6 kuud
1951	62 a
1952	62 a 6 kuud
1953	63 a

Seega ei ole üldjuhul pärast vastava ea saabumist enam mõtet saata VEKi ekspertiisitaotlust töövõime kaotuse protsendi määramiseks, sest vanaduspensionieas enam töövõime kaotuse protsenti ei määrata. Sellel reeglil on siiski kaks erandit. Esiteks, kutsehaiged ja inimesed, kelle tervis on kahjustatud tööõnnetuse tagajärjel. Teiseks, Vene sõjaväepensionärid, kes taotleavad endale pensioni Venemaalt. Nendele isikutele võib taotleda töövõime kaotuse protsendi määramist ka pärast vanaduspensioniea saabumist.

Valitsuse määrused

RPKSi alusel on vastu võetud rida Vabariigi Valitsuse ja sotsiaalministri määrusi, millest püsiva töövõimetuse ekspertiisi puudutavad järgmised:

- Vabariigi Valitsuse 27. märtsi 2000. a määrus nr 94 "Püsiva töövõimetuse tekkimise aja, põhjuse ja kestuse arstliku töövõimetuse ekspertiisiga tuvastamise kord" (avaldatud Riigi Teataja I osas 2000, 25, 149; 47, 291)
- sotsiaalministri 21. märtsi 2000. a määrus nr 23 "Arstlikku töövõimetuse ekspertiisi suunamiseks vajalikud dokumendid" (avaldatud Riigi Teataja Lisas 2000, 37, 521)
- sotsiaalministri 29. märtsi 2000. a määrus nr 25 "Töövõime kaotuse protsendi määramise juhend" (avaldatud Riigi Teataja Lisas 2000, 42, 607)

Valitsuse määrus sätestab, et püsiva töövõimetuse, selle tekkimise aja, põhjuse ja kestuse tuvastab isiku elukohajärgne VEK. Haiglas viibival inimesel tuvastab püsiva töövõimetuse tema valikul kas inimese elukohajärgne või asukohajärgne VEK.

Arst esitab taotluse

Ekspertiisi võib taotleda inimene alates 16 eluaastast kuni vanaduspensioniiikka jõudmiseni. Ekspertiisi taotlemiseks tuleb pöörduda perearsti poole. Kui inimesel ei ole perearsti, täidab määruse järgi perearsti ülesandeid esmatasandi arstiabi andev üldarst. Kui inimene vajab oma tervisliku seisundi tõttu regulaarset eriarsti abi vähemalt kuus korda aastas, võib ta pöörduda ekspertiisi taotlemiseks tema raviga tegeleva eriarsti poole.

Arst täidab sotsiaalministri 21. märtsi 2000. a määrusega kinnitatud arstliku ekspertiisitaotluse vormi. Isik esitab arstile vajaduse korral täiendavad dokumendid, mis tuvastavad püsiva töövõimetuse põhjuse. Nendeks võivad olla tööõnnetuse või kutsehaiguse raport, kaitsevæe arstliku komisjoni tõend, liikluspolitsei tõend liiklusõnnetuse kohta või meditsiiniline dokument, millest nähtub põhjuslik seos tuumakatastroofi, tuumakatsetuse või aatomielektriijaama avarii ja vigastuse või haigestumise vahel.

Arst esitab või saadab ekspertiisitaotluse ja vajadusel püsiva töövõimetuse põhjuse tuvastamiseks vajalikud dokumendid VEKile 5 tööpäeva jooksul, arvates inimene käest ekspertiisitaotluse täitmiseks vajalike andmete ja dokumentide saamise päevast. Kui ekspertiisitaotluse esitab või saadab eriarst, peab ta sellest informeerima taotleja perearsti, kui aga ekspertiisitaotlus sisaldab andmeid inimese psüühika- või käitumishäirete kohta, informeerib

eriarst ekspertiisi taotlemisest perearsti ainult inimese või tema seadusliku esindaja kirjalikul nõusolekul.

Kui ekspertiisidokumendid või nendes sisalduvad andmed on ekspertiisiks ebapiisavad, tagastab VEK ekspertiisidokumendid arstile, teatades, millised andmed või dokumendid tuleb täiendavalt esitada või saata. Arst esitab või saadab VEKile täiendatud dokumendid 5 tööpäeva jooksul, arvates isiku käest ekspertiisitaotluse täiendamiseks vajalike andmete ja dokumentide saamise päevast.

Ekspertiisotsuse teeb VEK

Kui VEK määrab töövõime kaotuse protsendi lühemaks tähtajaks kui vanaduspensioniiikka jõudmiseni, määrab ta püsiva töövõimetuse viimaseks kalendrikuuks korduvekspertiisi tähtaja. Isiku taotlusel esitab või saadab arst korduvekspertiisi tähtajaks VEKile uued ekspertiisidokumendid. Inimese tervisliku seisundi või püsiva töövõimetuse põhjuse muutumisel võib ta taotleda uut ekspertiisi enne korduvekspertiisi tähtaja saabumist või juhtudel, kui ta on püsivalt töövõimetuks tunnistatud kuni vanaduspensioniiikka jõudmiseni, enne vanaduspensioniea saabumist.

VEK teeb ekspertiisi 10 tööpäeva jooksul ekspertiisiks piisavate andmete saamise päevast arvates, kui aga inimene on ekspertiisitaotluse esitamise või saatmise päeval töövõimetuslehe alusel ajutiselt töövõimetu, siis 5 tööpäeva jooksul. Kui VEK tuvastab inimesel püsiva töövõimetuse, esitab või saadab pensioniamet temale ekspertiisi otsuse ning ekspertiisidokumendid esitanud või saatnud arstile otsuse koopia. Kui VEK ei tuvasta inimesel püsivat töövõimetust, esitab või saadab pensioniamet talle ekspertiisi põhjendatud otsuse koos selgitusega vaidluse lahendamise korra kohta ning arstile põhjendatud otsuse koopia. Uue korra järgi inimene ise VEKi minema ei pea. Ekspertiisotsuse teeb VEK ekspertiisitaotluse põhjal. Kui inimene ei ole VEKi otsusega nõus, on tal õigus pöörduda 3 kuu jooksul kirjaliku avaldusega Sotsiaalkindlustusameti poole, kes korraldab täiendava ekspertiisi.

Varem määratud invaliidsusgrupi ümbervaatomiseks pole eraldi taotlusi vaja VEKile esitada. Tähtajalise invaliidsusgrupi korral, kui inimene pole selleks tähtajaks jõudnud vanaduspensioniiikka, viiakse arstlik töövõimetuse ekspertiis läbi määratud tähtajal. Tähtajatud invaliidsusgrupid vaadatakse läbi pensioniameti poolt teatatud kuupäeval ajavahemikus. 1. jaanuarist 2001 kuni 31. märtsini 2003, seda juhul, kui inimene enne 1. aprilli 2003 ei jõua vanaduspensioniiikka (kui jõuab, siis tema invaliidsusgruppi ümber ei vaadata).

Mis on puue

1. jaanuaril 2000. a jõustus "Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus" (avaldatud Riigi Teataja I osas 1999, 16, 273; 82, 749; 88, 803), mis sätestab 9 erineva sotsiaaltoetuse maksmise isikutele, kellel VEK on tuvastanud puude ja määranud puude raskusastme. Puude all mõistab seadus sellist tervislikku seisundit (anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotust või kõrvalekallet), millest tingituna inimene ei saa igapäevaeluga täiel määral hakkama, vaid vajab suuremal või vähemal määral kõrvalabi, juhendamist või järelevalvet. Puude raskusastmeks võib olla sügav, raske või keskmine puue.

Selle seaduse põhjal andis sotsiaalminister välja rea määrusi, millest puude arstlikku ekspertiisi käsitleb 2. detsembri 1999. a määrus nr 77 "Lapse puude raskusastme ja tekkimise aja ning 16-aastase ja vanema inimese puude raskusastme määramine" (avaldatud Riigi Teataja Lisas 2000, 6, 59; 53, 813).

Puude teeb kindlaks ning selle raskusastme ja tekkimise aja määrab inimese elukohajärgne VEK. Puude raskusastme määramiseks täidab raviarst samasuguse arstliku ekspertiisitaotluse vormi,

millest oli juttu eespool. Kui inimene taotleb nii püsiva töövõimetuse kui ka puude tuvastamist, pole kahte eraldi vormi vaja täita, piisab ühest ühisest taotlusest, millel kõik vajalikud andmed on olemas. Arst esitab või saadab ekspertiisitaotluse VEKile. Kui taotlus on ebapiisavalt või puudulikult vormistatud, taotleb VEK arstilt selle täiendamist. Ka puude ekspertiisiks ei pea inimene ise VEKi minema, sest VEK teeb ekspertiisi dokumentide põhjal.

Erinevalt püsivast töövõimetusest saab puuet tuvastada inimese kogu eluea jooksul. Puude raskusaste määratakse 6 kuuks, 1 aastaks, 2 aastaks, 3 aastaks või kui puude raskusastme määramise ajal on inimesel kehtiv invaliidsusgrupp või töövõime kaotuse protsent, invaliidsuse aja või püsiva töövõimetuse kestuse lõpuni (siiski mitte kauemaks kui 3 aastaks). Lapsinvaliidsust pärast "Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse" jõustumist enam ei tuvastata, kehtiv lapsinvaliidsus loetakse keskmiseks puudeks. Kui on alust arvata, et tegemist on sügava või raske puudega, võib taotleda puude ekspertiisi enne lapsinvaliidsuse tähtaja lõppu.

Kaks mõistet

Püsiv töövõimetus ja puue on seega juriidilises mõttes alles käesoleval aastal kasutusele võetud mõisted. Kuna asi on uus, aetakse neid tihti omavahel segi. Tegemist on siiski eri mõistetega. Tuleb veel kord rõhutada, et püsiv töövõimetus, nagu nimigi ütleb, tähistab seisundit, mille korral inimene on püsiva terviserikke tõttu osaliselt või täielikult kaotanud võime teha tööd. Seetõttu makstakse talle kindlustusprintsipiibist lähtudes töövõimetuspensioni (või püsiva töövõimetuse alusel rahvapensioni). Puue on aga seisund, mille puhul inimene vajab abi igapäevaelus. Sellest tulenevate lisakulutuste osaliseks kompenseerimiseks maksab riik inimesele oma eelarvest sotsiaaltoetusi. Püsiva töövõimetuse ulatus ja puude raskusaste põhimõtteliselt teineteisest ei sõltu. Inimesel võib olla nii püsiv töövõimetus kui ka puue (ja tihti ongi), aga võib olla ka vaid üks nimetatutest.

LAPSE HOOLDAMISEST PEREKONNAS

Signe Riisalo

Sotsiaalministeeriumi hoolekandeosakonna peaspetsialist

Praktilises töös on tekitanud palju segadust laste hooldamise korraldamine perekonnas. Perekonnas hooldamisel olevate laste arv on viimastel aastatel oluliselt kasvanud ja see on kaasa toonud ka arvukalt juhtumeid, mis on tavapärastest keerukamad. Kui 1996. aastal paigutati perekonda hooldamisele 125 last, 1997. aastal 130 last, 1998. aastal 320 last, siis 1999. aastal 610 last ning 1999. aasta lõpuks oli perekonnas hooldamisel kokku 809 last.

Tihti tuntakse huvi, kes on need lapsed, keda võib hooldusperekonda paigutada ja millal on seesugusel lapsel õigus riiklikule ülalpidamisele ehk kuni 1700 kroonile kuus.

Sotsiaalministri määruse (nr 3, 7. jaanuarist 2000) kohaselt on üks osa riikliku lastehoolekande rahast ette nähtud orbude ja vanemliku hoolitsuseta laste ülalpidamiskuludeks, kui nad on paigutatud laste hoolekandeesutusse või on antud perekonda hooldamisele või eestkostele. Sama määruse kohaselt kaetakse mõlema vanema hoolitsusest ilma jäänud lapse ülalpidamiskulud juhul, kui:

- lapse vanem on surnud, tunnistatud teadmata kadunuks, tunnistatud teovõimetuks või piiratud teovõimega isikuks;
- lapse vanemalt on ära võetud vanema õigused või laps on kohtu otsusega vanemalt ära võetud;

- laps on jäänud vanemliku hoolitsuseta muudel põhjustel;
- laps on paigutatud hoolekandeesutusse enne 1995. aasta algust.

Segadust tekitav on see, millised on need "**muud põhjused**", mille tõttu laps on jäänud ilma vanemlikust hoolitsusest. Näitena võib tuua olukorra, kus lapse vanem on kinnipidamiskohas, pikaajalisel ravil raviastutuses või juhud, kui vanem ei saa last kasvatada, samuti juhud, kui vanem ei ole suuteline last kasvatama oma tervisest või puudest tingitud põhjustel.

Lapse elukohajärgne omavalitsus on kohustatud abistama hätta sattunud last, vajaduse korral tegema ka otsuse lapse perekonnast eraldamiseks ning esitama kohtule vastavad materjalid 10 päeva jooksul lapse vanemate juurest äravõtmisest arvates. Lapse edasine elukorraldus jääb kohaliku omavalitsuse kui eestkostesutuse vastutusele ning kuni eestkostja määramiseni on omavalitsus ka lapse seaduslikuks esindajaks.

Sotsiaaltöötaja ülesanne on pakkuda vanemlikust hoolitsusest ilma jäänud lapsele võimalikult perelähedased kasvutingimused ning võimalusel abistada bioloogilist perekonda, et laps saaks vanemate juurde tagasi pöörduda. Kui varem oli pea ainukeseks võimaluseks paigutada laps lastekodusse, siis nüüd tuleb eelkõige leida võimalus lapse perekonnas hooldamiseks.

Hooldusperekond peab olema lapse kasvatamiseks sobilik, tal peab olema selleks materiaalne ja emotsionaalne ressurss. Perekond peab olema valmis vajadusel suhtlema nii sotsiaaltöötajatega kui ka lapse bioloogiliste vanematega ning lapse perekonnast eraldamise põhjuste äralangemisel loobuma lapse kasvatamisest.

1700 krooni lapse ülalpidamiseks

Riik näeb hooldusperes kasvava lapse ülalpidamiseks ette kuni 1700 krooni kuus, mida perekond saab omavalitsusega sõlmitud lepingu alusel.

Nii nagu iga laps, saab ka perekonnas hooldamisel olev laps Peretoetuste seaduse alusel igakuiselt lapsetoetust ning sellele lisaks lapsetoetuse kahekordses määras eestkostja ja perekonnashooldaja* toetust. Kuna viimati nimetatud toetused makstakse riigieelarve summadest, siis riiklikku lisatoetust makstakse vaid niipalju, et perekond saaks lapse ülalpidamiskulude katteks kokku 1700 krooni, sest see on summa, mida Eesti perekond keskmiselt kulutab lapse kasvatamiseks ühes kuus.

Lapse hooldamise leping sõlmitakse üheks aastaks ja selle möödumisel tuleb leping ja selle tingimused üle vaadata, lähtudes lapse vajadustest, muutunud olukorrast ja lapse arengust. Sõltuvalt olukorrast lepingut kas pikendatakse, lõpetatakse või muudetakse lepingu tingimusi.

Hooldamine perekonnas on eelistatud

Sotsiaalministeerium ostis käesoleva aasta suve hakul PRIDE (Parent Resources for Information, Development, and Education) koolitusprogrammi kasutusõiguse eesmärgiga võtta Eestis kasutusele ühtne hooldusvanemate koolitamise ja toetamise süsteem. Hetkel tegeldakse programmi tõlkimisega ning seejärel alustatakse koolitajate koolitamist, millega paralleelselt hakatakse koolitama ka esimesi perekonnashooldajaid.

Sotsiaalministeerium peab eriti oluliseks vanemlikust hoolitsusest ilma jäänud lastele võimalikult perelähedaste kasvutingimuste loomist, mistõttu perekonnas hooldamist kui lastekodule alternatiivse sotsiaalteenuse arendamist jätkuvalt eelistatakse.

*perekonnashooldaja - praegu seaduses kasutatavat terminit peaks tulevikus asendada eesti keeles paremini kõlava väljendiga, nt *hooldusvanem*. Seni aga, kui seadust pole veel muudetud, jääb käesolev termin kahjuks kehtima. (Keeletoimetaja kommentaar)

HOOLEKANNE

MÕTTEID HOOLEKANDEASUTUSTE JUHTIMISEST

1999. aasta oktoobris toimus Viinis kuuendat korda rahvusvaheline hooldekodude juhtide kongress, mida korraldas E.D.E. - Euroopa Vanurite Hooldekodude Direktorite Ühendus (European Association for Directors of Residential Care Homes for the Elderly). Eestist osales kongressil 29-liikmeline delegatsioon. Palusime Eesti Sotsiaalasutuste Juhtide Nõukoja esimehel EGON SIIMSONIL rääkida meie lugejatele kongressist ja tutvustada mõningaid tähtsamaid hooldekodu juhtimise põhimõtteid.

Milllega tegeleb Euroopa Hooldekodude Direktorite Ühendus?

E.D.E. on asutatud keskseks asjatundjaid ja praktikuid ühendavaks ja koordineerivaks organisatsiooniks ning töötab vabatahtlikkuse alusel. Peamiseks ülesandeks on hoida kontakte oma liikmetega, rahvuslike assotsiatsioonidega Euroopas. Kindlasti ei sea E.D.E. endale eesmärgiks sekkuda rahvuslike organisatsioonide siseasjadesse ega jaga ka konkreetseid mudeleid või käsk. Eesmärgiks on nõu pidada ja suhelda.

Eesti on selle organisatsiooni täieõiguslik liige alates 1991. aastast. Tänu sellele, et oleme E.D.E.-s esindatud, oleme saanud palju kasulikku **informatsiooni ja kontakte**, samuti võime kaasa rääkida otsuste tegemisel, tõstatada oma probleeme. Aasta jooksul külastab E.D.E. tegevjuhatuse 5-6 Euroopa riiki. 1997. aasta augustis külastas Eestit E.D.E. president Michel E. Kok, kes pidas ka ettekande sotsiaaltöö I kongressil. 1998. a detsembris toimus E.D.E. tegevjuhatuse väljasõiduistung Eestisse. Organiseerisime töökohtumise, kus tegevjuhatuse liikmetega said kohtuda Eesti hooldekodude direktorid ja Tallinna sotsiaaljuhid. E.D.E. on korraldanud ka **vahetusprogramme**, mille kaudu hooldekodude töötajad saavad tutvuda hooldustöö korraldusega teistes riikides.

Kõige tähtsamaks, iga kahe aasta tagant korraldatavaks ürituseks on **kongress**, kus tehakse kokkuvõtteid hoolduse alal toimuvatest muutustest ja määratakse ära peamised arengusuunad. Ettekandeid teevad nii praktikud - hooldekodude direktorid ja sotsiaaljuhid - kui ka teoreetikud, esindajad Kesk-Euroopa ülikoolidest. Ettekanded sisaldavad peale teoreetiliste seisukohtade ka ülevaateid uurimistöödest ja praktilisi näpunäiteid.

Millal hakati pidama E.D.E. kongresse ja mis on olnud ettekannete tähtsamad teemad?

E.D.E. kongressid on toimunud iga kahe aasta tagant alates 1989. aastast. Esimene kongress viidi läbi Berliinis. Järgmine kongress, millest esmakordselt kutsuti osalema ka Eesti esindus, leidis aset 1991. aastal Kopenhaagenis. 1993. aasta kongressist, mis toimus Maastrichtis Hollandis, võttis osa juba terve grupp hooldekodude direktoreid Eestist. Sellel kongressil kinnitati ka E.D.E. Harta, mis seab selle organisatsiooni liikmetele ühised nõuded ja reeglid. Edasi on E.D.E. kongressid toimunud 1995. a Londonis, 1997. a Interlakenis (Šveits) ja 1999. aastal Viinis. Järgmine kongress leiab aset 16.-18. maini 2001 Veneetsias (Itaalia). Kongressiga paralleelselt toimub tavaliselt hoolduse- ja rehabilitatsioonivahendite mess, kus sellel alal töötavad firmad esitavad oma toodangut.

Eri aastatel on kongressidel olnud erinevad peasuunad. Siiski võib öelda, et viimasel kahel korral oli põhiline tähelepanu pööratud **hoolduse kvaliteedile**. Pea igas ettekandes puudutati seda teemat, arutati, mida tähendab mõiste kvaliteet, kuidas eri riikides seda mõistetakse ja mida tehakse, et hoolduse kvaliteeti tagada. Lisaks kvaliteedile oli märksõnaks ka säästlikkus. Nii nagu Eestiski, nii tuleb ka mujal maailmas tõsiselt tegelda küsimusega: kui raha on vähe, siis mida teha, et teenuste kvaliteet ei langeks. Kvaliteediga on otseselt seotud ka juhi ning **personali kvalifikatsioon**. On leitud, et kõige paremini saab hooldekodu juhtida sotsiaalmäedžeri ettevalmistusega spetsialist, kes tunneb hästi nii oma eriala kui ka majandust. Asutuse juhtimisel on tähtis **strateegiline planeerimine**, konkreetne ettekujutus sellest, mis suunas peab hooldekodu arenema, et see arvestaks ühiskonnas toimuvate protsessidega.

Kuidas on võimalik saada sotsiaalmäedžeriks?

Kahjuks ei õpetata seda eriala veel üheski Eesti ülikoolis. Sotsiaalmäedžeri hariduse omandamiseks on kaks võimalust: kas kaugõppevormis koolitusmoodulite kaupa või klassikalises statsionaarõppes. Euroopas on kolm ülikooli, mis annavad bakalaureuse kraadi sotsiaalmäedžermendi alal, need on Viini, Berni ja Berliini ülikool.

Euroopa Hooldekodude Direktorite Ühendus on välja töötanud standardid hoolekande juhtidele, mida on tunnustanud mitmed Euroopa Liidu maad. E.D.E. tegevjuhatuse väljastab sotsiaalmäedžeri sertifikaadi, mis tunnustab juhi vastavust nendele standarditele. Seejuures arvestatakse kahte asja: kandidaadil peab olema piisav **praktilise töö kogemus** ja nõuetele vastav **haridus**. Üldiselt loetakse juht piisavalt kompetentseks, kui ta on töötanud vähemalt kümme aastat oma ametikohal. Juhil peab olema majandus- või sotsiaaltöölane kõrgharidus. Ma usun, et kindlasti on ka Eestis inimesi, kes on võimelised sotsiaalmäedžeri sertifikaati omandama.

Sotsiaalmäedžeride koolituse põhiteemad kolmes Euroopa riigis

AUSTRIAS	SAKSAMAAL	ŠVEITSIS
Ettevõtlus	Arendustöö	Administreerimine
Teenused eakatele	Iseseisev toimetulek	
Kutse- ja juhtimiseetika	Enesejuhtimine	
Personali juhtimine		Juhtimise eetika
Majapidamise ökonomika		
Elukvaliteet	Majapidamine ja finantsid	Mäedžment hooldekodus
Seadustik		
	Sotsiaalsed õigused ja seadused	Seadustik
	Geriaatria	
Geriaatria	Psühhogeriaatria	Meditiiniialased teadmised
Psühhogeriaatria	Gerontoloogia	
Gerontoloogia	Abivahendid eakatele	
Inimese areng	Avalikud suhted	
	Eelarve kontrollimine	Avalikud suhted
Eelarve kontrollimine	Pidevõpe	Hotellindus ja toitlustamine

Tooge palun mõned näited strateegilise planeerimise kohta

Meenub üks kongressil kõlanud lause: "Kahjuks püüavad paljud juhid lahendada tänaseid probleeme eilsete vahenditega, mõtlemata homsetele probleemidele." Strateegilises planeerimises tähendab see, et otsuste vastuvõtmisel me arvestame mitte ainult hetkevajadusi, vaid ka seda, millised **muutused** leiavad aset ühiskonnas paarikümne aasta pärast. Üheks selliseks protsessiks on ühiskonna üldine vananemine. Muutunud olukord seab uusi nõudeid ka eakate inimeste hooldusele. Sellega tuleb arvestada, kui teeme investeeringuid - remondime ja sisustame ruume, ostame abivahendeid. Ja kui on vähegi raha, tasub seda investeerida kvaliteetsesse tehnoloogiasse, mis vastab nõuetele ka tulevikus.

Sama põhimõtte käib ka hariduse kohta. Sotsiaalalast haridust pakkuvad õppeasutused peaksid mõtlema rohkem sellele, missuguseid spetsialiste läheb tarvis tulevikus ja korrigeerima sellest lähtudes oma õppekavasid. Kui vahepeal kippus meditsiinitöötajate roll hooldekodus tahaplaanile jääma, siis nüüd oleme jõudnud järelduseni, et hooldekodu elamisüksuse juhiks sobiks kõige paremini **meditsiiniõde**, kes on saanud lisaks sotsiaaltöö, psühhiaatria, gerontoloogia, geriaatria ja juhtimisalast koolitust. Ta on eksamineeritud töötaja, kes oskab hinnata hoolealuse seisundit ja saab otsustada, missuguseid teenuseid ja ravi see parajasti vajab. Oleme mitmel korral arutanud seda küsimust Eesti Geriaatria ja Gerontoloogia Ühenduse esindajatega ja leidnud, et see oleks kõige õigem lahendus.

Tuleb olla kursis ka muutustega, mis toimuvad sotsiaalvaldkonnas. Tulevikus hakkab järjest olulisemat rolli mängima **töötervishoid**. Kui hooldaja peab ise lamajat haiget keerama ja tõstma, on suur oht, et ta sellega oma tervist kahjustab. Seljavalu on üks tüüpilisemaid hooldekodu- ja haiglatöötaja kutsehaigusi. Nüüd aga on võimalik seda vältida, kui võtame kasutusele **kvaliteetsed abivahendid** - tõstukid, polüfunktsionaalsed voodid, mida saab eri kõrgusele tõsta, pesemisraamid jne. Ja tuleb õpetada töötajaid neid tehnilisi abivahendeid kasutama. Olen näinud asutust, kus uus kallid tehnika seisab, kuna seda ei osata kasutada ja kardetakse ära lõhkuda. Varem ei mõelnud tervisekaitsele keegi, nüüd aga tuleb seda teha, et pärast ei peaks töötajate tervise kahjustamise eest suuri trahve maksma. Muretsedes uusi seadmeid, tuleb valida sellised, mis oleksid vastupidavad, mugavad abivajajale ja töötajate tervist säästvad.

Kongressil kuulsin veel üht väga huvitavat mõtet: tulevikus ei muutu mitte ainult eakate inimeste hoolekanne, vaid ka eakad ise. Kui meie oleme harjunud sellega, et eakad on suhteliselt passiivsed ja vähenõudlikud, siis tulevased eakad inimesed - **uus seenioride põlvkond** - on hoopis teistsugused. Üldjuhul on neil kõrgem haridustase, laiemad teadmised ja mitmekülgsemad oskused. Nad on teadlikumad oma õigustest ja palju enesekindlamad. Samas on uued seeniorid individualistid, neil on vähem sõpru ja nad saavad vähem toetust kogukonnalt. Nende peredes on vähem lapsi, tulevikus on palju rohkem üksikuid vanureid. Kas oleme valmis sellise uue seeniori tulekuks?

Missugune on hooldekodu roll paarikümne aasta pärast?

Praegu me pakume hooldust ja rehabilitatsiooni erineva toimetulekuvõimega inimestele - näiteks lru hooldekodus on ka väga aktiivseid eakaid inimesi, kelle vajadus kõrvalabi järele on minimaalne. Tulevikus aga avahoolduse osatähtsus suureneb, soodustatakse eaka jäämist oma koju, mis on tunduvalt mõistlikum ja inimsõbralikum. Osale eakatest sobivad kõige paremini sotsiaalmajad ja päevast hooldamist pakkuvad keskused, nii et hooldekodude asukateks jäävad peamiselt inimesed, kes vajavad pidevat hooldamist ja abi. Muutused selles suunas toimuvad juba praegu ja meil tuleb olla valmis oma teenuse profiili muutmiseks. Hooldekodude baasil võiks tulevikus luua paikkonna **hoolduskeskused**, mis pakuksid lisaks eakate ööpäevaringsele hooldamisele niisuguseid teenuseid nagu päevakeskus, päevahoid, intervall- ehk lühiajaline hooldus, toidu viimine koju, koduhooldus, meditsiiniõe külastused lähipiirkonna inimestele jne. Üheks võimalikuks teenuseks oleks "sotsiaalkiirabi", mille puhul kindlustuslepingu sõlminud inimene saaks igal ajal kutsuda välja abi.

Millest tulenevad nõuded hoolduse kvaliteedile?

Nõudeid reguleerib suures osas turg. Sõltuvalt hinnast on võimalik saada erineva tasemega teenuseid. Muidugi võib hooldust korraldada ka puukuuris, kuid vaevalt, et kedagi selline tase rahuldaks. Täna veel valitseb hooldekodukohtade osas defitsiit, kuid mõne aasta pärast ei pruugi see enam nii olla. Siis hakkavad abivajaja eestkostjad valima neid asutusi, kus sama hinna eest saab parema kvaliteediga hooldust.

Tellijaga sõlmitakse leping, milles on täpselt fikseeritud osutatavate teenuste liigid ja kõik kohustused, mis asutus endale võtab. Hoolduse kvaliteet on **kokkuleppe küsimus** ja see kujuneb kolmest põhilisest elemendist: esimene neist on kliendi rahulolu ja soovid, teiseks nõuded kvaliteedile ja kolmandaks kulud, mis teenuse osutamisega kaasnevad ning asutuse võimalused. Seal, kus need kolm elementi omavahel kattuvad, tekibki optimaalne kvaliteet. Teisisõnu, olemasoleva töötajate arvuga ja tingimustes, arvestades kliendi soove ja kvaliteedi nõudeid, on meil võimalik pakkuda sellist kvaliteeti sellise hinna eest. Seda me reaalselt suudame ja sellest peavad aru saama ka meie omanikud, kliendi esindajad ja avalikkus.

Eesti on väike riik ja informatsioon liigub siin kiiresti. Kui keegi ei täida endale võetud kohustusi ja kvaliteet on lubatust madalam, siis teda enam ei usaldata.

Kvaliteeti garanteeriks suurel määral sotsiaalteenuste litsentseerimine. Plaanis on läbi viia hooldekodu juhtide atesteerimine, ettevalmistustööga selleks on juba alustatud. Tulevikus järgneb sellele loomulikult ka hooldekodude litsentseerimine, sest juhi tööd ei saa hinnata eraldi tema asutusest. Pole võimalik, et hooldekodu juht on ise tubli, aga tema asutus seisab paigal ega arene. Juba praegu tasuks hakata mõtlema kvaliteedi nõuete väljatöötamisele. Milleks oodata, kuni keegi hakkab sundima meid hoolduse kvaliteedile nõudeid kehtestama. Iga asutus võiks sellised nõuded paberile panna. Need võivad olla ka päris lihtsad, kuid nendest tuleb kinni pidada.

(Järgneb Sotsiaaltöös nr 5)

EAKATE AVAHOOLDUSE ARENDAMISEST TALLINNAS **Projekt "Avahooldus Tallinnas 2001"**

Raivo Allev

Projekti "Avahooldus Tallinnas 2001" projektijuht

Miks peab avahooldust eelisarendama? Vaadeldgem põgusalt rahvastiku vanuselist struktuuri: Eestis on praegu eakaid (üle 65-aastaseid) inimesi ligikaudu 14 % elanikkonnast, USA-s 13%, Soomes 14%, Rootsis ja Saksamaal 16%. Samas on rahvastiku vananemise tempo Eestis Euroopa kiiremaid. Seega on eakate osakaal Eestis võrreldav arenenud riikide vastava näitajaga. Aastaks 2020 on Eesti elanikkond Euroopa vanemaid. Tervishoiu- ja hoolekandetöötajate jaoks tähendab see, et tuleb enam arvestada eaka inimese eripära ja vajadustega. Kutseharidussüsteemi koolitajate jaoks tähendab see seda, et kutsehariduses ja täiendõppes tuleb enam tähelepanu pöörata eakate teenindamise õpetamisele.

Avahooldust võib määratleda kui kõiki teenuseid, mis aitavad kodus igapäevaeluga hakkama saada. Eaka inimese puhul tähendab see kogu teenustevõrku, mille eesmärgiks on vältida vanadekodusse või pikaravijaiglasse sattumist. Eesti Vabariigi valitsus kiitis 1999.a septembris heaks Eesti vanuripoliitika alused, mis loob head eeldused eakatele mõeldud teenuste arendamiseks. Usun, et lähiaastatel rakendatakse vanuripoliitika ellu. Käesolevas kirjatükis on juttu kitsamalt eakate avahooldusest, kuna Tallinnas moodustavad eakad 90-98% linnaosade

avahoolduse vajajatest. Üldjuhul kehtivad samad põhimõtted ka teiste sihtgruppide teenindamisel.

Mis on avahooldus?

Projektis "Avahooldus 2001" on **Marna Lehmus** ja Helsingi Diakooniakoolist ja **Klenja Tiitsar** Tallinna Diakooniakoolist koos praktikutest kolleegidega Soome ja Eesti tervishoiu- ja hoolekandetöötajate hulgast pakkunud välja ühiseks kasutamiseks järgmised põhimõisted ja põhiprintsiibid:

Avahooldus on abivajajast lähtuv ja koostööl põhinev paindlik ning sotsiaalselt motiveeritud tervishoiu- ja hoolekandesüsteem, mis tagab abivajajale võimaluse elada võimalikult kaua ja turvaliselt oma kodus.

Avahoolduse eesmärgid on:

- võimaldada teenuste osutamise teel elada oma kodus
- lühendada haiglaravi voodipäevade arvu
- toetada abivajajat tema suhtumise muutmisel oma tervisesse ja eluviisidesse
- teostada kodus õendustoiminguid
- õpetada abivajajale tema võimete piires kodust toimetulekut

Avahooldusteenuste all mõeldakse abivajajale kodus ja väljaspool seda osutatavaid erinevaid tervishoiu- ja hoolekandeteenuseid.

Avahooldusteenused tervishoius tähendavad väljaspool tervishoiuasutusi osutatavaid mitmesuguseid teenuseid (näiteks päevahaigla, tervisekeskus jmt) koos koduse õendushooldusega (sidumine, ravimite manustamise kontrollimine, vererõhu mõõtmine jne)

Avahooldusteenused hoolekandes tähendavad abivajaja kodus osutatavaid teenuseid ehk koduteenuseid. Kodustes tingimustes osutatavad teenused aitavad inimesel toime tulla talle harjumuspärase keskkonnas, nagu näiteks toiduainetega varustamine, kodu korrashoid, suurpuhastus jne.

Avahooldusteenuste pakkumise ja organiseerimise aluseks on meeskonna- ja võrgustikutöö põhimõtted. Avahoolduse meeskonda kuuluvad nii tervishoiu kui hoolekandetöötajad - arst, õde, koduhooldaja, hooldustöötaja jne.

Avahoolduse võrgustiku moodustavad haiglad, polikliinikud, tervisekeskused, päevakeskused, hoolekodud, seltsid, kogudused, ühingud, tugirühmad, vabatahtlikud organisatsioonid, erasektor.

Avahooldusteenuseid osutatakse põhimõttel, et iga omavalitsus või selle osa on otseselt vastutav selle töö eest oma piirkonnas. On oluline, et avahooldust puudutavad otsused tehtaks teeninduspiirkonna tasandil, kus teatakse teenuste vajadust ja pakkumise võimalusi. Oma piirkonna vajaduste üle otsustamisega tõuseb ka iga üksiku töötaja vastutus teenuste osutamise eest.

Projekt "Avahooldus Tallinnas 2001"

Projekti idee tekkis tihedast läbikäimisest Soome kolleegidega ning vastastikusest huvist ühiselt oma töösusi arendada. Nii Helsingis kui Tallinnas on samad mured, mille lahendamine koostöös tervishoiutöötajatega on tõhusam, kui omaette askeldades.

Ühiselt sõnastasime hoolekande ja tervishoiusüsteemi integratsiooni **vajadused**:

- mõlema süsteemi klientideks on ühed ja samad inimesed ja pered
- Soome kliendiuringu tulemus: 10-20% tarbivad mõlema teenuseid, kusjuures need abivajajad on kõige problemaatilisemad mõlema süsteemi töötajatele (kurnavad töötajaid)
- abivajajad ei tea, mida kellelt küsida, informeeritus teineteise teenustest on halb
- mõlemas süsteemis on piirialad, mis teenustega katmata ja kus klient ei saa abi

Projekti ellukutsumise eesmärgiks oli tõhustada koostööd esmatasandi tervishoiutöötajate ja hoolekandetöötajate vahel, parandada infovahetust ja eelkõige vältida vanurite "pallitamist" teenindajate vahel. Aastatel 1995-1996 valmistasime Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuametis koos Helsingi Linna Sotsiaalametiga ette Phare programmi raames rahataotluse laiaulatusliku koolitus-, arendus-, katse- ja uurimisprojekti läbiviimiseks, mis kahjuks ei leidnud rahastamist. 1997. a esitas Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet taotluse Avatud Eesti Fondi geriaatriaprojektide konkursile. Avatud Eesti Fond otsustas projekti finantseerida 1,08 miljoni krooniga ning tänu AEF-le töötasime 1998-1999.

Miks alustasime eakate teenindamise arendamisest?

Vanurid (pensionieas inimesed) moodustavad Eestis ja Tallinnas ca 21% rahvastikust, kelle hulgas meeste madala keskmise eluea tõttu domineerivad naised. Eesti inimarengu aruande ja sotsioloogiliste uuringute andmetel kuuluvad vanurid sotsiaalse tõrjutuse (social exclusion) riskigruppi koos puuetega inimeste ja lastega peredega. Vanurite hoolekanne ei ole avalikus sektoris prestiižne teenus ning selleks eraldatud ressursid on ebapiisavad nagu enamikus üleminekuriiikides. Palgad selles sektoris on väikesed ning kaadri volavus suur, seda nii hoolekandes kui tervishoius. Majanduse kiire liberaliseerumine ja orienteerumine konkurentsivõimelisele inimesele on vanurite tõrjutust suurendanud.

Lisaks sellele andis riik aastatel 1996-1999suures osas vastutuse eakate institutsionaalse hoolduse finantseerimise eest üle omavalitsustele. Lootsime, et tõhusam avahooldussüsteem vähendab nõudlust hooldekodukohtade järele.

Mida tehti 1998-2000 projektis "Avahooldus Tallinnas 2001" raames

Projekti koostööpartnerid:

- Helsingi Linnavalitsus, Põhja-Helsingi Sotsiaal- ja Tervishoiuosakond
- Tallinna Linnavalitsus, Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet
- Helsingi Diakooniakool
- Tallinna Pedagoogiline Seminar
- Tallinna Meditsiinikool
- Eesti Õdede Ühing

Pidasime Eesti kutseõppeasutuste kaasamist väga tähtsaks, et reorganiseeritavad õppekavade moodulid kinnistuks kutseõppesüsteemis. Eriline tänu Helsingi Linnavalitsusele võimaluse eest koduhooldajatel ja esmatasandi õdedel praktiseerida Helsingis. Seda kogemust hindavad töötajad kõige väärtuslikumaks.

Projekti eesmärkides leppisime kokku järgmiselt:

- organiseerida ja alustada vanema elanikkonna esmatasandil teenindust kahes Tallinna linnaosas (Haabersti, Põhja-Tallinn)

- organiseerida kutseõpetust nendele tööandjatele, kellel see puudub, ja lisaks sellele korraldada täiendavat ajakohastatud väljaõpet sotsiaalala ja tervishoiu töötajatele
- vanurihoolduse ja rehabilitatsiooni ning mitteinstitutionaalse hoolduse parandamine, vastavate töötajate kvalifikatsiooni tõstmine.

Loetletud eesmärgid saavutati 107 koolituspäeva ning 7 tööalase praktilise täiendkoolituse (a 5-10 päeva) abil Soomes. Põhja-Tallinna ja Haabersti linnaosade tervishoiu- ja hoolekandetöötajate koolituse kogumaht oli 160 tundi, mis jagunes teooriaõppeks ja praktikaks.

Koolituse teemad olid järgmised: avahoolduse mõiste; avahoolduse käivitamisega tekkivad muutused, nende olemus; suhtumine muutustesse, muutuste juhtimine ja tegevuse planeerimine, muutusi mõjutavad tegurid; väärtushinnangud ja muutused, vastupanu muutustele; uuriv tööarendamine, muutuste läbiviijate jõuvarud; organisatsioonide ja tööühmade arendamistöö. Koolituse tulemusena kujunes välja koolitatavate ühtne arusaam avahooldusest ja selle tegevuse põhimõtetest, arendamisest ja väljavaadetest lähemas tulevikus.

Nagu eelpool mainitud, kuulus koolitusse ka praktika Helsingis. Praktika hõlmas juhtimise põhimõtteid, koduteeninduse kvaliteedi tegureid, haige/abivajaja hooldus- ja koduteenindusplaani koostamist. Praktikal viibijad tutvusid Helsingi Suursoo haigla osakondade ning Põhja-Helsingi sotsiaalkeskuse tööga, kus sai selgeks tervishoiu ja hoolekande koostöö ja koordineerimine. Tutvuti ka koduteeninduse ja koduõendushoolduse korraldamisega. Iga praktilal viibija võttis osa praktilisest tööst koos soome kolleegidega, lüües kaasa igapäevaste tööülesannete täitmisel.

Tänu projektile kasvas 1999. aastal hooldustöötajate arv Tallinnas: senisele lisandus 30 täiendavat töökohta. Tõusis töötajate kvalifikatsioon ja koostöövalmidus tervishoiu- ja hoolekandetöötajate vahel. Paranes koostöö sotsiaal- ja tervishoiuinstitutionide vahel. Abiks mõlema valdkonna töötajatele valmis materjal "Sotsiaalhoolekandes kasutusel olevad põhimõisted ja nende seletused", õppekava esmatasandi õdedele, avahoolduse õppekava moodul, klienditöö materjal "Koduteenused ja õendusabi", artiklite kogumik "Abiks avahooldustöötajatele", videofilm ning hulgaliselt muid koolitusmaterjale.

Tähtis oli kutseõppeasutuste kaasamine koolitusse ja praktikasse. Nimelt on ühekordse koolitusprojekti korral probleemiks see, et paari aasta jooksul personali voolavuse tõttu kogemus kaob. Meie projekti eestvõttel reorganiseeriti Tallinna Pedagoogilise Seminari ja Tallinna Meditsiinikooli kutse- ja täiendõppe mooduleid nii, et need paremini vastaksid tööandjate nõudmistele.

Oluline on ka see, et meie koduhooldajatel ja esmatasandi õdedel (eriti muukeelsetel) on siiani puudunud võimalus võrrelda oma tööd välismaa esmatasandi töötajatega. Praktika Helsingis mõjus ergutavalt ning minu arvates on tähtsaimaks saavutuseks see, et töötaja oskab nüüd tööandjalt enam nõuda töövahendeid, -tingimusi jms, mille tulemuseks on vanuri elukvaliteedi tõus.

Projekti üheks tulemuseks oli ka mittetulundussektori efektiivsem kaasamine vanuriteenindusse. Näiteks alustati projekti raames (mitte küll finantseerimisega) vanurite koduse toitlustamisega, mida korraldab Tallinna Linnamisjon.

Töötajad tõstasid projekti vältel mitmeid probleeme, mille lahendamise kallal me töötame:

- seadused ei reguleeri vajalikul määral tervishoiu ja sotsiaalala koostööd, teenuste finantseerimise allikad on erinevad
- finantseerimisskeemide ebaselgus ja –kindlus
- teenuse vajaduse määratlematus

- kvaliteedi juhtimise arenematus
- Tallinna meditsiiniõde peab töötama nii polikliinikus kui avahoolduses, Põhjamaades on selleks eri õed
- koduhooldajatel puuduvad oma tööruumid
- kuidas tõsta kõigi töötajate, nii juhtide kui klienditeenindajate, huvitatust koolitusest, uutest töövõtetest, muutustest jne

Aastail 1999- 2000, kui inimesed olid juba tükk aega "ninapidi" koos olnud ja selle tõttu julgemad oma mõtteid avaldama, keskendusime kvaliteedile ja kvaliteedi juhtimisele. Miks? Oma igapäevatööd tehes tekib eaka inimese hooldajatel ja nende juhtidel tihti küsimusi: kas ma töötan hästi? Kas tegin/tegeme õige otsuse? Kas tegime nii, nagu abivajaja soovis? Kuidas teised töötajad teeksid(käituksid) rasketel ja keerulistel juhtumitel? Need ja paljud teised küsimused iseloomustavad ühte suurt inimlikku tarvet: teha oma tööd hästi. Mismoodi on hästi? Sellele küsimusele vastamisel saame abi ühiselt kokku lepitud kvaliteedi kriteeriumidest.

Lõpetuseks

Suur tänu kõigile Soome ja Eesti kolleegidele, kes kolme aasta jooksul Tallinna õdesid ja koduhooldajaid koolitasid. Eriline tänu Helsingi Diakooniakoolile ja Jari Helminenile ning Marna Lehmusojale, Helsingi Sotsiaal- ja Tervishoiuametile ja Helina Hulkkonenile ning Leo Sommerdahlile. Eesti projektimeeskonnast suurim tänu Mare Kraavile ja Siiri Hansonile, kes olid projekti põhitegijad Eestis.

Avatud Eesti Fondi ning Avatud Ühiskonna Instituudi Geriaatria- ja Gerontoloogiaprogrammi tänane erilisel rahaeralduse 1,08 miljoni krooni eest ning võimaluse eest võrrelda Eestit muu maailmaga Budapesti geriaatriaseminaridel 1999. ja 2000. aastal.

Usun, et vähemalt 250 Tallinna hoolekande- ja tervishoiutöötajat, kes projekti toel lühemat või pikemat koolitust said, moodustavad koos tegutsedes piltlikult öeldes teenindusvõrgu, millest ükski avahoolduse vajaja läbi ei pudene. Kui me koos teeme meeskonnatööd ja õpime ning õpetame oma oskusi teistele, siis on meie abivajajad rahul ja meil mõnusam töötada. Saame ju ka ise kunagi vanaks (uskumatult kiiresti) ja oleks tore, kui saaksime vanaduspõlve veeta võimalikult kodus keskkonnas. Arendame siis kõik koos seda võimalust.

TEGEVUSTERAAPIA KOLUVERE HOOLDEKODUS

Tiia Topper

Koluvere Hooldekodu direktor

Koluvere Hooldekodu asub Läänemaal Kullamaa vallas kaunis mõisapargis. See on koduks 335-le vaimupuude ja vaimuhaigusega inimesele, kes elavad XII - XIX sajandil ehitatud mõisahoonetes, käesoleva sajandi 50-ndatel aastatel ehitatud koolimajas ja ühiselamu tüüpi majades.

Kuna hooldekodus on asukaid palju, on raskusi neile tegevuse leidmisega. See on ka põhjus, mis ajendab meid pidevalt läbi viima muutusi ja otsima uusi lahendusi. Elanike päevategevuse suunamisele hakati hooldekodus tähelepanu pöörama juba 1994. aastal, mil osakondadesse võeti tööle 3 kasvatajat. 1996. aastal avati esimene päevakeskus, pool aastat hiljem teine päevakeskus. Mõlemad keskmise ja raske vaimupuudega inimestele. Tegevus päevakeskustes ja osakondades oli mõeldud selleks, et sisustada inimeste vaba aega ja ühtlasi vähendada

päeval osakondades viibivate asukate arvu ning sellega luua osakondades veidi rahulikum õhkkond, sest osakonnad on väga ülerahvastatud.

Töole asus spetsialist

Alates 1998. aasta septembrist, kui võtsime tööle tegevusterapeudi, muutus töö plaanipärasemaks. On ju päevakeskuste ülesandeks tagada psüühiliste erivajadustega inimestele nii psüühiline, füüsiline kui sotsiaalne rehabiliteerimine / habilitatsioon nende toimetuleku kindlustamise eesmärgil, pakkuda neile mõtestatud tegevust, kasutades selleks tegevusteraapia meetodeid, motiveerida inimesi suurendama oma iseseisvust ning aktiivsust. Töö toimub nüüd kindla plaani järgi ja kindla suunitlusega. Kahes päevakeskuses töötab kokku 6 tegevusjuhendajat ja üks muusikalise tegevuse juhendaja. Kõik need töötajad on õppinud sotsiaaltööd või õpivad seda praegu Tallinna Pedagoogilises Seminaris. Tegevusteraapia-alane täiendkoolitus neile toimub asutusesiselt tegevusterapeudi juhendamisel.

Päevakeskusesse suunab hooldekodu elaniku komisjon, kuhu kuulub tegevusterapeut, arst, ülemõde ja osakonna vanemõde. Eelnevalt on tema tegevusvõimet hinnanud tegevusterapeut, kes koostab talle ka individuaalse rehabilitatsiooniplaani. Edasi moodustatakse neist eri suunitlusega rühmad. Rühmas on 3-5 inimest olenevalt tegevuse spetsiifikast. Väiksemad on autistide rühmad, suuremad vaba tegevuse rühmad. Päevakeskused töötavad tunniplaani alusel, rühma kuuluvaid inimesi toovad kohale ja viivad tagasi osakonda osakonna töötajad.

Tegevus rühmades

Päevakeskustes töötavad mitmesuguse suunitlusega rühmad, neis tegeldakse joonistamise, maalimise, voolimise ja käsitööga, toiduvalmistamisega, liikumisega, kangakudumisega, video vaatamisega, muusikalise tegevusega, puidutööga, draamateraapiaga, igapäevase kommunikatsiooniga, Knill-teraapiaga jm. Kliendi arengut jälgivad nii päevakeskuse kui ka osakonna töötajad. Sellesuunalised tähelepanekud fikseeritakse kirjalikult. Kord kahe kuu tagant tehakse kokkuvõtteid, millest võtavad osa eeskätt inimene ise ja tema hooldaja, samuti päevakeskuse töötajad, arst, ülemõde, osakonna vanemõde, tegevusterapeut ja direktori asetäitja tegevuse ning tööravi alal. Kui ilmneb, et rühma liikmete areng on erinev, muudetakse rühmade koosseisu.

1999. aasta kevadest avasime liikumiskeskuse, kus töötab kaks tegevusjuhendajat. Esialgse väljaõppe liikumistegevuse alal viis läbi Soome Hämeenlinna kooli õpilane, kes oli meie asutuses 5 nädalat praktikal. Ka selle keskuse tegevust koordineerib tegevusterapeut.

Filiaal Haapsalus

Omaette tegevusteraapia liik on klubitöö, mis hõlmab isetegevuskavade õppimist ning esinemist nii oma hooldekodus kui väljaspool. 1999. a. sügisest alustas tööd Koluvere filiaalina Haapsalu päevakeskus, mis on mõeldud Haapsalu linnas elavatele vaimupuudega inimestele. Seal tegutseb 2 töötajat, kes said esialgse väljaõppe meie hooldekodu päevakeskustes ja Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskuses. Sama aasta sügisest müüme tegevusteraapiateenust Kullamaa Keskkoolis õppivatele käitumis- ja õpiraskustega laste vanematele. Nende lastega tegeleb tegevusterapeut. Tegevusterapeudi otsesteks ülesanneteks on individuaalne teraapia abivajajale ning osakonna töö juhendamine selles suunas, et nii päevakeskused kui ka osakond teeniksid üht ja sama eesmärki - inimese võimete arendamist.

ARVAMUS

VABADUS OTSUSTADA ISE Vanuripoliitikaga seotud mõtteid

Rein Suija

M. D., Ph. D. Erastvere Hooldekodu direktor

Kõik inimesed, loomulikult ka eakad inimesed on indiviidid, kes on sõna otseses mõttes asendamatud. Inimest saab teataval tasemel asendada ainult tema funktsioonis. Poliitikategelast või siis hooldajat saab asendada teise poliitikategelase või hooldajaga. Selles mõttes ei ole keegi asendamatu. Kuid indiviid, üks kindel inimene on kordumatu ja seega asendamatu. Öeldakse isegi, et Looja on selle või kellegi teise inimese mudeli minema visanud. Inimesed on alati üksikud, kindlad ja konkreetset inimesed, indiviidid. Mõttetu oleks öelda, et üks inimene on rohkem inimene kui teine, sest inimesed on nad ju kõik ühel ja samal määral.

Eakas inimene nagu üldse inimene on keeruline tervik oma tunnete, töökspidamiste, vajaduste, teadmiste, oskuste, vilumuste, kogemuste, instinktide, reaktsioonide, võimete, huvide, soovide ja palju muuga, mida kõike on vajalik ja kasulik teada ning suuta mõistlikult rakendada. Siit järeldub tõsiasi, et vanuripoliitika peab olema väga mõistev, väga arusaav, lubamatu on vähimgi pealetükkivus, ühetaolisuse taotlemine. Eakad inimesed on nagu nooredki kordumatud indiviidid, nende huvid, soovid, vajadused, võimalused, võimed, oskused, füüsiline ja vaimne tervis ning palju muudki on erinevad.

Üksindus ja tervis

Hooldekodudes elavaid eakaid inimesi küsitledes on selgunud, et umbes pooli eakaid tülitab kurvameelsus, aeg-ajalt ka üksildustunne. Ka kodus elavatest eakatest tunneb märgatav osa ennast üksikuna ja mahajäetuna. Üksindus viib psühhosotsiaalse desadaptatsioonini, iseseisva eluga toimetulematuseni. Ka hooldekodus võib olla raskusi oma eluga toimetulekuga (umbes 20%), mille põhjuseks peavad eakad kehva kehalist ja vaimset tervist, 5%-l küsitletutest põhjustas toimetulekuraskusi sage alkoholi tarvitamine. Üldiselt sõltub eakate inimeste eluga toimetulek füüsilise ja vaimse tervise kõrval ka elamistingimustest, rahulolust ümbruse ja naabritega, individuaalsest kohanemisvõimest ja suutlikkusest, samuti materiaalsetest võimalustest ja soovidest ning inimese enda tehtud otsustest, tema valikust.

Suhted teiste inimestega, kes kunagi ei saa ega tohi olla vahenditeks, käepärast olevaiks, moodustavad hoolduse sfääri. Siin ei tohi kalduda äärmustesse. Ühe äärmusena võib tekkida tahtmine asendada teist inimest tema mures. Näiteks võidakse eaka inimese eest teha otsuseid, sundida teda kõrvale astuma, mitte andma eakale inimesele valikuvõimalusi. Sellise hoolduse all võib inimene muutuda sõltuvaks, orjastatuks, kuigi ei pruugi seda alati ise täie teravusega tajuda. Valdavalt ei vaja eakad inimesed sellist ülehooldamist. Parem on variant, mille puhul jäetakse inimesele tema mure, kuid aidatakse inimest olla mure tarvis vaba ja läbinägelik. Nii säilib eakal inimesel vabadus ise otsuseid teha, toime tulla oma jõududega.

Noor ja vana

Küsimus, kas meil on õigus otsustada teise inimese eest, teha otsuseid eakate inimeste eest, on tõsine ja tähtis. Vaevalt on selleks piisavat tarkust (ja kui ongi), seda enam aga volitusi kellelgi muul peale eakate inimeste endi. Noorte ja keskealiste inimeste küpsuse tase pole veel nii kõrge, et nad suudaksid teha kaalukaid ja ainuõigeid otsuseid ning valikuid oma vanavanemate ja vanemate eest, vältides seejuures pealiskaudsust, täiel määral mõista eaka inimese rolli kõiki aspekte. Noor inimene võib teada ja osata küll rohkem, ometi ei tähenda see, et ta alati mõistab eakat, kuigi soovib teda siiralt abistada. On ka selliseid noori inimesi, kellele meeldib end näidata,

olla imetletud teiste poolt. Siin ei degi tõelist soovi abistada, soovi teist inimest teenida. Vaja on kaasata mitmesugused kolmanda sektori ühendused (mittetulundusühingud), nende seas pensionäride ja puuetega inimeste ühingud, seltsid, liidud, klubid, päevakeskused, ringid, eneseabi grupid, heategevus - ja abistamisorganisatsioonid, kõik huvitatud inimesed, kõik vabatahtlikud abistajad.

Senioripoliitika alus

Vanuripoliitika põhimõtted peavad läbima eakate inimeste ekspertiisi, veelgi enam: eakad inimesed peavad selle kujundamises pidevalt osalema. Võib väita, et see eriline mõttetarkus ja vaimne sügavus, mis on omane eakatele inimestele, ei ole õpitav, see kujuneb aastatega elukogemuste baasil. Meie seenioride seisukohad, arvamused, soovid, nende kogemused ja mõtted on eakate hoolekande korraldamisel kõige olulisemad, eakad inimesed oma elutarkusega on parimad konsultandid. Ainult sellisele vundamendile saab rajada tõelise vanuripoliitika.

Vanurid (see on halb sõna, parem juba eakas või seenior) on tänapäeval aktiivsed, toimekad, ettevõtlikud, elutargad. Nad saavad sageli eluga hästi hakkama, nad ei oota poputamist, küll aga respektierimist, mõistmist oma ettevõtmistes. Rohkem ootavad eakad koduhoolduse arendamist, päevakeskuste ja huvikeskuste avamist. Siin tuleb esile meie seenioride soov säästa riigi raha, sest koduhooldus on kaks korda odavam. Eakad tahavad kaasa lüüa laste ja noorte kasvatamisel, hoida noori eemal alkoholist ja muudest veelgi ohtlikumatest uimastitest, rõhutada tervislikke eluviise. Soovitakse ka enam võimalusi koduseks raviks, põetamiseks omas kodus.

Tööle tagasi?

Küsimus töövõimest on paljudel eakatel väheoluline, nad jõuavad töötada ka 70-aastaselt. Nii ei olegi võimatu, et tulevad tagasi sotsiaalpoliitika reformaatori, kuulsa Saksa riigikantsleri Otto von Bismarcki ajad, mil pensioniiga algas alles 70-aastaselt. See ei ole ainult oletus, sest Rootsi Kuningriigis ja mujal Skandinaavias juba arutatakse seda küsimust. Meilgi on vaja rahulikult kõike kaaluda, küllap siis tulevad ka lahendused. Oma ellusuhtumiselt ja aktiivsuse tasemelt on eakad inimesed väga erinevad: üks on 65-aastaselt hooldekodus, teine toimetab ka 99-aastaselt omas kodus. Vastavalt sellele peabki neid mõistma ja toetama.

SEITSMEST VOORUSEST JA PAHEST HOOLEKANDETÖÖS

Meego Rimmel

*teoloogiamagister,
eetika õppejõud Tallinna Meditsiinkoolis ja
Tartu Kõrgemas Usuteaduse seminaris*

Hoolekanne, olgu üldnimliku või professionaalse tegevusena, kätkeb eneses nii võimalusi kui ohte. Teise inimese eest hoolitsemisel võib talle osutada nii teene kui ka karuteene. Seejuures sõltub paljugi olukorrast ja abivajajast, aga ka hoolekandjast endast. Inimlikus hoolimises ja hoolitsuses, ent veelgi enam hoolekandetöös ja vastavas ametis, tuleks lisaks inimesele ning tema probleemile pidada meeles ka seda, mis üldiselt hoolekandele kasuks või kahjuks tuleb. Mõndagi võiks - kas või parema meeldejätmise huvides - nimetada hoolekande seitsmeks vooruseks ja paheks. Vooruste tundmine aitab üldiselt inimelu ja tegevust, kaasa arvatud ka puhtinimlikku ja kutsealast hoolekandetööd, kujundada ootustele vastavamaks. Pahede pahedena määratlemine aitab aga nendest teadlikult hoiduda. Järgnevas artiklis käsitletakse esmalt voorusi, seejärel ka võimalikke hoolekandetöö pahesid.

Sisseelamisvoorus

Iga abivajaja ootab, et teda ja tema vajadusi märgataks, tuntaks, mõistetak. Nii algab hoolekanne hoolivast suhtumisest. Praktilist abi ilma hingelise avatuse, siiruse, läheduse ja arusaamisvõimeta ei saa nimetada hoolitsuseks. Hoolekanne on ennekõike sisseelamine teise inimese siseilma ja tema probleemidesse. Voorusena on empaatia aga mitte niivõrd tehniliselt omandatav vilumus, kuivõrd isiksuse kõlbeline omadus teist tähele panna, jaatada, tunda, mõista.

Ära kuulamisvoorus

Igal inimesel on oma lugu, väärt rääkimist ja kuulamist. Hoolekandes on vooruseks inimest ja tema lugu ära kuulata. See väärtustab inimese kui isiksuse ainukordsust. Ometi ei kuulata pelgalt kõrvadele. Lisaks kõrvadele tuleb avada inimesele ka oma süda, jaatada teist kogu oma tähelepanuga, silmsidet, näoilmet, kehahoiakut ning sõnalist ja muud sõnatut infot appi võttes, et kinnitada kuuldel olemist. Kuulama tuleb õppida. Voorusena võimaldab see ka kuuldamatu kuulamist ja kuuldavale toomist.

Koostöövoorus

Hoolekande sihiks on hoolealuse optimaalne toimetulek oma eluga. Selleks tuleb sageli nii nõu kui jõuga abiks olla. Kõik algab usaldusliku suhte loomisest kahe või enama isiksuse vahel, kes vaatamata erinevatele rollidele peavad õppima üksteist tundma ja usaldama. Iga lahendamist nõudev probleem vajab igakülgset uurimist, erinevate lahendusvõimaluste teadvustamist, üheskoos õige tegutsemisviisi leidmist ja üksteise innustamist seatud sihi saavutamiseks. Otsustava tähtsusega vooruseks kujuneb seejuures osapoolte valmidus koostööks. Hoolealune ei saa hoolekandja silmis olla abistamise objektiks, vaid subjektiks, kel on oma tundeelu, mõttemaailm ja tahe, kellega koos tuleb jõuda mitte ainult vajaliku resultaadini, vaid ka tegusa koostööni.

Toeks olemise voorus

Hoolekande loomuomaseks sisuks on inimesele toeks olemine. Olgu tegemist elukutselise tugisikuga või mitte, tuge saab pakkuda teisele eelkõige vastastikuse usalduse ja hingelise turvatunde loomise, ärevust tekitavate riskitegurite kõrvaldamise, inimlike kartuste ja hirmude "maandamise" ning vajaliku tunnustuse avaldamisega nii sõnades kui tegudes. Inimene sõltumata sellest, kas ta seda tunnistab või mitte, vajab eluks ja otsustava tähtsusega sammude astumiseks ikka julgustust. Toeks olemise võime osutub seejuures asendamatuks vooruseks.

Tõe ütlemise voorus

"Tõde on valus kuulda", ütleb vanasõna. Samas on tõde inimesele vajalik. Tõe väljaütlemine aitab inimest eriti juhul, kui probleemid seisnevad enesehinnangu, mõtlemismudelite või käitumismallide sügavalt kinnistunud ebaadekvaatsuses. Nii võib tõe teadvustamine ning jaatamine asendada pettekujutlused ja soovunelmad reaalsustaju ning õigete hinnangutega. Ühegi tõe väljaütlemine ei tohi aga muutuda inimese eitamiseks. Tõe ilmsikstoomine peab olema inimlik. Tõe ütlemine kätkeb eneses nii tõelist inimarmastust kui ka selle armastuse mõjul tõe tunnistamist.

Abipalumisvoorus

Hoolekandes vajab hoolealuse kõrval abi ka see, kes hoolt kannab. Hoolekandetöö on piisavalt raske, et selleks abi paluda ja saada. Nii peab õppima abi paluma ja vastu võtma isegi tugev hoolekandja. Abipalumisvoorus aitab inimesel vältida oma raskuste ja vastutustunde koormaga

üksijäämist, toetuda vabalt ja sundimatult nii inimlikule kui jumalikule abile. Abipaluja mõistab sügavamalt ka abivajajat.

Enesetäiendamisvoorus

"Ükski inimene pole saar, iseeneses terviklik," ütleb vana hea John Donne. Nii vajab ka hoolekandja järjepidevat kontakti maailmaga, eriti aga sellel alal tegutsevate professionaalide ja enesetäiendamise võimalust pakkuvate inim- ja ametiühendustega koolitusprogrammide, konverentside, seminaride, kokkutulekute ja muude suhtlusvormide kaudu. Ehkki hoolekanne, eriti pikaajaline tegutsemine sel alal, võib mingist hetkest alates tunduda rutiinse tegevusena, tuleb olla ikka avatud uuele, ootamatule, enneolematule, olgu siis enda kui isiksuse kujunemisloos, abivajaja füüsilises edenemises ja tema hingelises arengus või ka hoolekandes tervikuna. Enesetäiendamine (mille hulka tuleks lugeda ka füüsiline ja vaimne puhkus hoolekandetööst) on vooruseks nii professionaalile kui vabatahtlikule töötegijale.

(Järgneb)

REGIOONID

KOHILA PÄEVAKESKUSED

Uku Torjus

Kohila Alevivalitsuse sotsiaalnõunik

Päevakeskuste rajamisest kui ühest võimalikust hoolekande korraldamise viisist on viimasel ajal meedia vahendusel palju räägitud. Valdavalt on tegemist olnud positiivsete, teenuse tõhusust rõhutavate sõnavõttudega. Kohilas alustas tegevust juba kolmas päevakeskus. Senised kogemused on olnud üllatavalt head ja seepärast püüan käesolevas artiklis anda neist ülevaate ka ajakirja Sotsiaaltöö lugejatele.

Eakate keskus

Esimene, peamiselt vanureile mõeldud päevakeskus rajati Kohila alevisse 1993. a veebruaris erainitsiatiivil MTÜ Kohila Turvakeskuse poolt. Päevakeskus sai väga populaarseks eakate kooskäimise kohaks, kus lisaks kehakinnitamisele on võimalik tegelda ka huvialadega, koos tähtpäevi tähistada ja lihtsalt niisama omavahel suhelda. Huviliste arv on käesolevaks ajaks jõudnud 50-ni. Päevakeskuse tööd korraldavad 8 pensionieas perenaist, kes selle eest palka ei saa, kuid heategevust silmas pidades teevad oma tööd suure pühendumusega. Tänapäeva materialistlikus maailmas tundub ehk uskumatu, et töö tegemisel on piisavaks ajendiks teadmine sellest, et oled kellelegi vajalik ning abivajajate tänutunne, kuid nii see hetkel on.

Toiduvalmistamisega seotud kulutused finantseeritakse kasutatud esemete müügist ja Soome sõprusorganisatsioonide annetustest saadud rahaga. Alevivalitsus toetab päevakeskust kommunaalkulude tasumisega. Suur teene selles, et asutuse töö on pika aja jooksul lodusalt kulgenud, on kindlasti ka MTÜ Kohila Turvakeskuse juhatajal Ester Laosil, kes on suutnud käivitada tõelise meeskonnatöö ja loonud soodsa mikrokliima.

Lisaksin veel niipalju, et selle päevakeskuse tegevuse kasu ei seisne üksnes hoolekande efektiivses korralduses selle tavatähenduses. Päevakeskuses leiab aset ka mõningane klubiline

tegevus ja eakate organiseerumine, lõomaks kaasa kohaliku elu korraldamisel. See on kaasa toonud ka eakate eneseväärikuse tõusu ja aktiivse ellusuhtumise.

Päevakeskuste olulisest rollist on andnud hea ülevaate Heino Hankewitz artiklis "Päevakeskused ja eakate sotsiaalne rehabiliteerimine" (Sotsiaaltöö nr 3, 1999). Kasutades võimalust, juhiksin tähelepanu ühele ebatäpsusele artiklis: nimelt ei pea paika väide, et esimene vanurite päevakeskus avati 1995. aastal Tallinnas Liivalaia tänaval, sest nagu eelpool mainitud, avati vanurite päevakeskus Kohilas juba 1993.a veebruaris.

Keskus lastele

Kuna vanurite päevakeskuse tegevus ennast igati õigustas, võeti alevi arengukava koostamisel sellesse ka päevakeskuse rajamine lastele. Laste päevakeskus rajati lastekaitse spetsialisti Kristiina Kuntori eestvedamisel 1998.a sügisel. Selle asutamine sai suurel määral võimalikuks tänu Avatud Eesti Fondile, millelt saadud summade eest muretseti vajalik inventar. Hetkel on laste päevakeskus heaks ajaviitmiskohaks algklasside lastele, kelle vanemad pärast tundide lõppemist on veel tööl ja kes üksi kodus olla ei malda.

Päevakeskust finantseeritakse alevi eelarvest, praegu on ametis kaks põhikohaga töötajat. Lastel on võimalik osaleda huviringides (arvuti-, kunsti-, tööõpetuse, spordiringis), teha õppetükke või niisama eakaaslastega mängida. Päevakeskuse tegevusse on kaasatud ka Kohila Gümnaasiumi õpetajad, psühholoog-nõustaja ja sotsiaaltöötajad. Suvevaheajal korraldatakse ekskursioone ja suvelaagreid.

Laste päevakeskuse tegevusega on saavutatud kaks eesmärki:

1. Lastele pakutakse arenemisvõimalusi ja meelepärast tegevust, millega välditakse laste omapäi jäämist ja tänavale sattumist.
2. Probleemsete laste puhul on võimalik laste käitumishäireid avastada varakult ning asuda nende tekkepõhjuseid leevendama.

Kolmas päevakeskus - Kati -kodu

1999.a sügisel alustas tegevust vaimupuudega inimeste päevakeskus, milleks saadi abi Avatud Eesti Fondi Balti-Ameerika partnerlusprogrammi raames. Päevakeskuse teenust pakub MTÜ Kohila Turvakeskus rajatavas hoolekandeaasutuses Kati-kodu, mis asub ligikaudu 3 kilomeetrit alevist väljas Kohila vallas Viliveres. Päevakeskuse teenust ostab riik, teenuseid kasutab 7 vaimupuudega inimest. Tegevust korraldavad 5-6 Kati-kodu juurde koondunud vaimupuudega isikute rehabilitatsioonialase koolituskursuse läbinud töötajat. Läbiviidavatest tegevustest võiks siinkohal mainida järgmisi: tegevusteraapia, toimetulekuks vajalike oskuste arendamine (toiduvalmistamine), erinevate oskuste omandamine (käeline tegevus, arvuti kasutamine), tööoskuste arendamine, erivajadustega isikute perekonnaliikmete ja hooldajate nõustamine. Ekskursiooni korras on käidud ka Saaremaal ja Tallinna Loomaaias.

Tahaks rõhutada ka seda, et oluline pole mitte ainult päevakeskuse kasutajate suhtlemisringi laienemine ja nende avardunud maailmapilt - kasvanud on ka alevi ja valla elanike huvi ja seeläbi mõistmine ning sallivus erivajadustega inimeste suhtes.

Lõpetan oma jutu tõdemusega, millest alustasin – päevakeskuste tegevus on efektiivne nii hoolekande korraldamise seisukohalt vaadatuna kui ka elanike üldist aktiivset hoiakut silmas pidades. Järgmisena on Kohila alevis ettevalmistamisel noortekeskuse rajamine, loodetavasti noorte aktiivsel osavõtul.

TÜRI PÄEVAKESKUSES TEHAKSE TÖÖD

Regina Karjakina

*Päevakeskusi on mitmesuguseid. On neid, kus saab lehti lugeda, lauamänge mängida, koos laulda või lihtsalt mõnusalt aega veeta. Aasta tagasi oma tegevust alustanud Türi Päevakeskuses tehakse aga tööd. Mõõduka ja raske vaimupuudega mehed, kes päevakeskuses käivad, on valmistanud selle ajaga lillekaste linna tarvis, linnumaju, taburette, postkaste ja muid puidust esemeid. Mehi on juhendab päevakeskuse juhataja **KALLE NÕMMIK**, kes tutvustab oma tööd meie ajakirja lugejatele.*

Meie päevakeskuse tegevuse eesmärgiks on vaimse puudega inimeste integreerimine ühiskonda. Tahame, et nad saaksid endaga paremini hakkama ja ei kasutaks nii palju hooldekodu teenuseid. Päevakeskus on linna hallatav asutus. Peale Türi linna toetab päevakeskust sotsiaalministeerium, kes maksab 1500 krooni kuus iga mehe kohta. Peale minu töötab keskuses veel 0,25 kohaga assistent, kes aitab detaile ette valmistada, ja 0,25 kohaga raamatupidaja.

Mehed

Mehi on kokku kümme - Türlilt, Kirnast ja Paidest. Paide mehed käivad Tuleviku tänava grupikodust. Viiel vanemal Türi Toimetulekukooli õpilasel toimuvad päevakeskuses tööõpetuse tunnid.

Üks meie meestest invaliidistus mõni aasta tagasi liiklusõnnetuse tagajärjel. Kord juhtus nii, et ta pidi viibima ajutiselt Jämejala haiglas. Mees oli seal paar nädalat ja siis põgenes. Kaks ööpäeva teda otsiti, sugulasedki sõitsid Viljandisse ja täiesti juhuslikult leidsid ta üles. Mees oli täiesti kurnatud, kogu see aeg söömata, magamata, oli lihtsalt ringi kõndinud. Ta viidi Türi, öösel magas end välja ja esimese asjana ütles mees hommikul: "Tahan minna Kalle juurde tööle". See, et mehel päevakeskus meelde tuli, näitab, et võimalus tööd teha on väga tähtis. Ütlen meestele kogu aeg, et nad ei käi siin õppimas, vaid käivad tööl nagu kõik inimesed. Ja nad on sellest aru saanud, et siin on nende töökoht, et nad teevad midagi kasulikku.

Kirna mees elab koos oma vanematega, ta pole kunagi koolis käinud ega õpetust saanud. Esimesed kaks või kolm korda tuli ta päevakeskusesse koos emaga, nüüd aga sõidab iseseisvalt bussiga siia ja koju tagasi. Kahjuks on aga vanemaid, kes ei julge meile oma lapsi tuua. Palju tuleb veel teha selgitustööd, et inimesed saaksid aru, millega me siin tegeleme. Oli meil selline juhtum: kutsusime päevakeskusesse ühe vaimupuudega poisi. Ema aga oli vastu, ütles, et poiss ei taha keskusesse tulla. Mina siis kutsusin, et poiss tuleks vaatama ja alles seejärel otsustaks, kas ta tahab meie juures käia. Kui ta on 25-30 aastane ja pole kordagi elus päriselt kodust välja saanud, siis ta ei oskagi muud elu ette kujutada. Kahjuks see ema ei võtnud ei mind ega sotsiaaltöötajat kuulda, kuigi tal endal oleks palju lihtsam, kui poiss saaks pool päeva kuskil olla, kus temaga tegeldakse.

Sõpruslinn Rootsis

Päevakeskuse loomise idee saime Türi sõpruslinnalt Åmalilt. Rootsis on üsna levinud päevakeskused, kus õpetatakse puuetega inimestele töö tegemist. 10 000 elanikuga Åmali linnas on näiteks 8 väikest päevakeskust erineva raskusastmega puuetega inimestele. Rootslased käisid Eestis ja tutvustasid päevakeskuse ideed. Käisin Åmalis mitmel korral, et õppida, kuidas

töö peab käima. Sai vaadatud, mida nemad seal teevad, et siis seda kogemust rakendada ka meil.

Nygårdi päevakeskuses, mida ma külastasin, hakkas eriti silma, kui hästi nad oskasid hoolealustega läbi saada. Hoolealustesse suhtuti seal lugupidamisega, suheldi kui võrdsetega. Mõtlesin, et küll tahaks, et meiegi päevakeskuses oleks see samamoodi. Õnneks see nii ka läks, poisid võtsid mind päris kiiresti omaks. Vanemad muudkui imestasid: "Kuidas te saate temaga nii hästi hakkama? Kodus ta on vahest nii metsik, lõhub kõiki asju".

Nygårdi päevakeskuses on hoolealuseid kolm, eelarve aga meie omast kolm korda suurem. Päevakeskusel on väike buss, mis toob kliendid kohale ja viib koju. Vaimupuudega inimesed elavad avahoolduse toel vanematest täiesti eraldi, kolmekesi korteris, üks või kaks hooldustöötajat majade kompleksi kohta. Keskus töötab poole üheksast kella neljani, mehed käivad päevakeskuses iga päev. Selline variant oleks meilegi parem, sest siis saaks inimene järgmisel päeval oma tööd jätkata. Kui ta aga tuleb tööle alles ülehommel, võib kõik vahepeal ununeda.

Meie päevakeskus jagab praegu maja Türi huvikooliga. Keskuse kasutada on kaks töötuba ja väike katusekamber kontori tarbeks. Ruumi oleks kindlasti juurde vaja: praegu ei ole igal mehel isegi oma töölaud. Loodame, et probleem laheneb, kui huvikool saab uued ruumid ja kogu maja jääb meile. Teiseks lahendamist vajavaks küsimuseks on kanalisatsioon. Selle ehitamisega lubas aidata Åmali Rotary klubi. Sellise töö juures, mida me teeme, eriti värvimisel, on vaja tihti käsi pesta. Praegu peame käima kõrvalmajas, sest meil pesemise võimalus veel puudub. Jätkame ka maja remontimist, koos poistega tahame sellega ise hakkama saada.

Rootslased on meid palju abistanud, nende abiga sisustasime kontori. Rootsit kingiti meile ka ilusad punased tööriided, mis meestel tööajal seljas, ja väga kvaliteetsed tööriistad: saed, haamid, trellid. Suuremaid tööpinke aitasid muretseda Türi linnavalitsus ja Hasartmängumaksu fond.

Suhtleme Rootsi sõpradega päris tihti, käime vastastikku külas. Nüüd ongi meil plaanis sõita sinna koos 4-5 hoolealusega. Seda reisi ootavad nad väga. Sõidame linnavalitsuse invabussiga, sest Åmalisse on Stockholmist 360 km, liinibussiga oleks sõita liiga raske.

Kuidas töö käib

Meie päevakeskuses käib töö neli päeva nädalas, reedese päeva olen võtnud endale kontoritööks. Järgmisest aastast on meil kavas teha üks muudatus: tegelda üks päev nädalas spordiga. Hakkame käima võimlas ja ujulas. Astusime eriolümpia liikumisse ja tahame võtta osa võistlustest mida nad korraldavad.

Esimeses vahetuses poole üheksast poole üheni töötab kaks meest. Siis tulevad teise vahetuse mehed ka kohale ja me sööme koos lõunat. Teises vahetuses on kolm meest. Töö kogus ei ole meie jaoks üldse määrav: teeme nii palju kui jõuame ja nii palju kui meeldib. Ei mingit ülepingutamist ega kiirustamist: töö on meie jaoks meeldiv ajaviide ja oleme rahul, kui õnnestub midagi kasulikku teha ja õppida. Rõõm on näha, et selle aastaga on poisid palju arenenud, muutunud rahulikumaks ja õppinud tööd tegema.

Palka oma töö eest mehed ei saa, lõunasöök aga on meil prii, töömehed käivad söömas kõrval asuvas toimetulekukoolis. Lõuna on väga tähtis päeva osa, mida nad ootavad ja on õppinud seda ka kella pealt vaatama. Ka kohvipausid toimuvad kindlatel kellaaegadel. Mehed on päevarežiimiga harjunud ja see aitab paremini tööd korraldada. Nüüd avanes võimalus maksta kinni ka sõidupiletid neile, kes kaugemalt Türiile sõidavad.

Üks korraldus korraga

Poistele meeldib tööd teha. Osal poistest on käed küllalt osavad, nii et tööga tulevad nad hästi toime. Aga oma nime oskab kirjutada kümnest kolm. Olen õpetanud oma hoolealustele ka raha kasutamist. Poisid küll teavad, et paberraha eest saab rohkem osta kui müntide eest, aga see on ka kõik. Hea võimalus raha kasutamist harjutada tekkis, kui käisime ekskursioonil Tallinna loomaaias ja Tabasalu pankrannikul, suvel sõitsime koos toimetulekukooli õpilastega kahepäevasele ekskursioonile Räpinasse ja Värskasse.

Oma hoolealustele ei saa ma anda rohkem, kui üks korraldus korraga: Kui ütled "too mulle pintsel", siis ta toob, aga kui "pintsel ja kruvikeeraja", siis võib juba segamini minna. Aga mõni saab rohkem aru, eriti Paide poisid, keda on hooldekodus õpetatud. Tööriistad vajavad pidevalt uuendamist, neid lõhutakse meil üsna palju: päevas läheb mõnikord neli- viis puuri. Unustab töömees end korraks ära või tõmbab laua välja liiga vara, ja ongi puur mokas, sinna see raha läheb...

Igale linnule oma maja

Kevadel korraldasime kampaania, mille nimetasime nalja viluks "Igale linnule oma maja". Tegime valmis ligi paarkümmend lindude pesakasti. Kahjuks jäime pesakastide ülespanemisega natuke hiljaks: õigeaks ajaks need meil valmis ei saanud, osa linde oli juba kohale jõudnud. Veel oleme teinud pildiraame. Türi toimetulekukool korraldas oma õpilastööde näituse ja tellis raamid meilt. Tulime tööga väga hästi toime, nüüd rändab näitus mööda maakonda ringi. Teinud oleme ka postkaste ja endale mõningaid mööblitükke.

Plaanis on hakata tegema aiatoole- ja laudu. Türi on aedlinn, paljud toolid ja pingid on inimestel aga lagunened, uued tavaliselt liiga kallid. Saaksime kolm korda odavamalt toodangut müüa, kui laatadel pakutakse.

Kohe alguses lasin igal mehel valmistada omale talveks lindude söögimaja. Tahtsin vaadata, kui palju on nad võimelised tegema, kas suudavad paar lauatükki kokku panna ja saagi kasutada. Kõige suurema tellimuse saime Türi Linnavalitsuselt, kes tellis meilt 33 lillekasti, mis pandi üles linna tänavatele. Lillekastide tarvis, mis linnavalitsuse ees seisavad, toodi meile spetsiaalne projekt Tallinnast, mille järgi me poistega need kastid tegime. Kui meil oli Kevadpealinna avamine ja Türil käis peaminister, võis üks poistest uhkusega öelda: "Peaminister istutas minu kasti lille!"

PÄRNU TÖÖTUTEL ON TULEVIK

Avo
Aktiviseerimiskeskuse Tulevik meister

Parik

Kes me oleme

Oleme pikaajaliste töötute ja puuetega inimeste aktiviseerimiskeskus Tulevik, käime koos juba eelmise aasta oktoobrist. Praegu on meil nimekirjas 80 inimest, kellest 22 meest-naist osalevad otseselt keskuse igapäevastes tegemistes. Enamik neist on pensionieelikud, 50 kuni 60 aasta vanused inimesed. Pärnu Linnavalitsus andis aktiviseerimiskeskuse kasutada endise Pärnu Teedevalitsuse hoone Suur-Posti 18, kus meil on töökoda, kontor ja remonditud olmeruumid.

Põhitööna korrastame vana mööblit, mida toovad meile parandada linnakodanikud. Juhtub sedagi, et keegi on leidnud mõne temale mittevajaliku eseme, mille ta annab rõõmuga meile ära, teades, et me selle parandame ja teeme kasutamiskõlblikuks. Tavaliselt saavad sellise uues kuues eseme omale noored ja need eakatest, kellel pole võimalik soetada uut mööblit. Peale mööbli on meie meestel hobiks seada töökorda majapidamismasinaid - elektripliite, triikraudu, raadioid, televiisoreid jms. Oleme oma töösse süvenenud nii, et ei märkagi, kui 4-tunnine vahetus on otsa saanud ning tuleb üheskoos lõunatama minna. Selleks pakub meile taskukohast võimalust einemaja Ärkamine, mis asub meie lähedal.

Mida veel teeme

Mitte alati ei tööta me oma tööruumides. Kui on vaja, siis käime abiks ka linna koristamisel ja kaunimaks muutmisel. Meeldejäävamaid koostöötamisi oli juuniku alguses, kui käisime kogu oma perega koristamas käestlastud maa-ala jõe ääres, mille korrastamise tellis Pärnu Linnavalitsuse kommunaalamet. Esmapiigul tundus töö väga ebameeldiv ja aeganõudev, ent otsustasime ära kasutada objekti kauni asukoha ja ühendada meeldiva kasulikuga. Ühel ilusal päikeselisel päeval alustasime talgutega, mille jooksul toimus ka piknik tänu AS Rakvere Lihakombinaadi Pärnu müügiesinduse lahketele inimestele, kes meile lõkkel küpsetamiseks vorste kinkisid. Töömees Antsu poolt lõkkel grillitud vorstidest jagus terveks pikaks tööpäevaks.

Kogu meeoleolu ürituse ajal olid kõik osalejad innukad vaatamata sellele, et tegemist polnud just meeldiva tööga – prahi ja mustuse kokkukorjamisega, mis oli laiali loobitud vastutustundetute inimeste poolt. Koristustöödest osavõtjad tegid ise kokkuvõtte: see päev oli nii tore, otsekui pidu kohe! Paari päeva pärast, kui ilm jälle lubas, jätkasime poolelijäänud töid. Seekord andis meile lahkelt töö juurde kaasa maitsva supi söögimaja Ärkamine. Oleme kõik arvamusel, et selline töö on ühtaegu nii tulemuslik kui annab meile rahvale ka ühise pere tunde.

Mis meil on

Meie tööde-tegemiste möödapääsmaatuteks abilisteks on meie töövahendid. Ilma veoautota, mille saime Pärnu Linnavalitsuselt, ei saaks me oma tööd üldse teha, olgugi et selleks on päevinäinud GAZ 52-04. Selle autoga abistame linnaelanikke puude vedamisel, kolimisel ja prahiveol. Kui käime kellelgi kolimisel abiks, siis annetakse meile lahkesti esemeid, mis üle jäävad. Nii kogume tagavara, mida ja millest remontida.. Peale auto on meil olemas käiad, saed, kirved ja palju muud, mida puidu töötlemisel vaja. Tööde vaheajal joome koos teed või kohvi, mille valmistamiseks meie koostööpartner Rootsist, aktiveerimiskeskus Framtid kinkis keeduaparaadi.

Meie usume oma tulevikku!

Oleme sõbralik pere, kus aidatakse üksteist ja kui kellelgi on probleeme, ollakse vajadusel toeks. Kuna oleme koos tööd teinud juba mõnda aega ja iga kuuga oleme saanud juurde kogemusi ning vahendeid, et oma tööd paremini korraldada, siis on meil tunne, et elame ja töötame Tuleviku nimel. Tahaks loota, et seda tunnet ei tumestaks miski ega keegi. Meie töö tulemusena on omandanud eriala ja saanud püsiva töökoha seitse meie pere liiget.

SOTSIAALTÖÖTAJA

HELVE LUIK: "MA TAHTSIN NII VÄGA SAADA ÕPETAJAKS"

Hille Tarto

Päev Inkeri Päevakodus Viljandis algab juba enne poolt kaheksat, siis kui maja perenaine Helve Luik ja kokad majauksest sisse astuvad. See on parim aeg töötamiseks, ütleb Helve, telefonid veel ei helise. Kell pool 9 juuakse ühiselt hommikukohvi ja räägitakse sellest, mida algav päev toob ja muudki, mis vaja südameilt ära rääkida. See on hea tava, see meeldib meile, ütleb Helve Luik.

Villa Gabler on 1909. aastal ehitatud ja nüüd muinsuskaitse all olev elamu, mis vahepeal oli tuntud Pioneeride Majana. Soome riik ostis ja renoveeris selle maja 5 miljoni Eesti krooni eest ning see kuulub Eesti Ingerisoomlaste Liidule. Inkeri Päevakodu avas pidulikult ukсед 14. mail 1996. aastal, kohal oli ka Soome suursaadik. Maja on linnavalitsuse rendil, toitlustuskulud tuleb koduhooldusjaoskonnal, kes majas tegutseb, endal tagasi teenida – 360 tuhat EEK aastas. Seni oleme saanud hakkama... ütleb Helve.

Jah, õppisin kokaks Toompeal, samas majas, kus nüüd on uus valitsuse hoone, oli 1960-ndail õppekombinaat, kus õpiti müüjaks ja kokaks. Muide, Helgi Sallo õppis minust aasta varem, käisime isegi koos Leningradis esinemas, tegelesin sel ajal palju isetegevusega Viljandi Nukuteatri ja Tallinna Draamateatri juures ja arvati, et hakkangi teatrit tegema. Isale see ei meeldinud ja siis läksin 18-selt mehele, äkki nagu väik selgest taevast.

Isa oli rahandusosakonna juhataja ja tolleaegse võimu vastu, ta vallandati päevapealt ja seetõttu ei saanud ka mina minna õpetajaks õppima, ehkki väga tahtsin. Aga sotsiaaltööle sain jälle tänu isale, kes sai lõpuks tööd sotsiaalosakonna raamatupidajana ja kutsus mind puhkuse ajaks asendajaks. Nii jäingi – 29 aastaks ja kuueks kuuks - 1995. aastani, neist viimased 15 aastat Viljandi maakonna sotsiaal- ja tervishoiuosakonna juhatajana. Sel ajal oli hästi palju pingeid ja süda hakkas streikima. Siis olin kolm kuud kodus. Isu sai täis. Parajasti oli selle maja saatus päevakorral. Kutsuti uuesti tööle.

Inkeri Päevakodu põhieesmärgiks on teenuste osutamine Viljandi maakonna soome rahvusest inimestele ja Viljandi linna kõigile oma kodus elavatele vanadele ja puuetega inimestele nende iseseisva toimetuleku soodustamiseks. Päevakodus tegutseb hooldusabi jaoskond Mare Hõbemäe juhatamisel. Seinal on graafik, kes ja kus lõunat koju ootab. Päevakodu auto viib iga päev 46-le inimesele sooja kolmetoidulise maitstva - ja mis ime! - odava lõunasöögi lausa tuppa kätte. Teist samapalju käib ise lõunatamas. Uksed on lahti kõigile. Majas on hubased ruumid, kaunis sisustus, on raamatukogu, koolituse tuba, väike kontserdiruum, suvekohvik, külaliste tuba jm.

Sotsiaaltööks peab olema kutsumus, peamine on soov suhelda ja aidata. Kui seda tahtmist ei ole, ei saa seda tööd teha. Ja inimest peab austama, prügikollist kuningani, ükskõik milline ta on. Peab olema usku inimesse. Abivajav inimene tahab kõik südameilt ära rääkida ja sotsiaaltöötajal peab see aeg olema, et inimene ära kuulata. On ka juhuseid, kus inimene ise ei saa arugi, et ta ei tee oma tööd hästi. Hästi haritud ja head sotsiaaltöötajat polegi nii kerge leida.

Viljandimaal said alates 1992. aastast kõik sotsiaaltöötajad, seal hulgas ka hooldustöötajad täieliku koolituse Tampere Sotsiaaltöökooli õppejõudude juhendamisel. See oli üks esimesi sotsiaaltöö koolitusi Eestis pärast taasiseseisvumist. 25 sotsiaaltöötajat said kolm aastat ja hooldustöötajad kaks aastat koolitust teooriast

praktikani. Need inimesed, kes Inkeri Päevakodus töötavad, läbisid tiheda sõela: 22-le kohale oli 156 soovijat. Ja kes tulid, on jäänud.

Juba enne tööleasumist said nemadki koolitust. Ja meil käib pidevalt psühholoog, et oskaksime ennast kaitsta läbipõlemise eest. Teine tähtis moment – ikka ja jälle on vaja meelde tuletada, et sotsiaaltöötaja on teenindaja. See kipub meelest minema, et inimene, keda sa teenindad, on ülimuslik- sina oled tema jaoks, mitte vastupidi. See on ju sotsiaaltöö eetika reegliteski kirjas.

Viljandi maakonnas ongi sotsiaaltöö koolituses esmaseks peetud seda, et meie, st hoolekandetöötajad, oleme abivajajaga võrdsed, mitte nii, nagu on tihti meie ühiskonna suhtumine – tema on vallavaene ja olgu kõigega rahul, mis me teeme. Kogemus ütleb sedagi, et psühholoogi koolitust tuleb aasta tagant korrata, et inimesed ei unustaks olulisimat ja meeskond töötab hästi. Meie oleme selles majas töötanud viis aastat sama meeskonnaga. Ometi on ju teada, et hooldusasutustes vahetub kaader tihti. Oleme aru saanud, kui tähtis on tegelda töötajatega ja tänane hea seis on selle töö tulemus.

Päevakodu huviringide tööplaanis on kuus tihedasti sisustatud päeva: käsitööringist laulukoorini ja võimlemisest soome keeleni. Ja luuleklubi ja rahvatants. Saalis toimuvad kontserdid ja hea koostöö on kõrval asuva Jaani kiriku õpetajaga.

Viljandis toimib avahooldus eakatele, kuid vaimupuudega inimestel abistajaid veel ei ole. Sotsiaalmaja valmib aasta lõpuks, siis olukord paraneb. Olemasolevad 17 sotsiaalkorterit on asustatud eakate, lastekodust tulnute ja vanglast vabanenutega.

Mul on olnud õnn töötada koos inimestega, keda olen hinnanud nende eetiliste omaduste poolest – kohusetunne, tahe aidata ja ausus. Ausus - see on kõik. Usun, et inimene on oma loomult aus ja et ka sotsiaaltöötaja asub oma töö juurde ausalt. Mõeldes ebaaususest, tundub, et ehk ei ole alati piisavat kontrolli selle üle, kuidas ta kasutab oma õigust toetusi jagada. Inimene, kes kogu aeg jagab teistele, võib äkki tunda, et mul on samuti raske, ning kui kontrolli pole, võtab ka endale.

Eestis leidub omavalitsusi, kus sotsiaaltöötaja eraldab toimetulekutoetusi ainult neile, kes jagavad selle temaga pooleks. Sellest muidugi vaikitakse, inimesed on ära hirmutatud, sest abipalujad kardavad sellestki summast ilma jääda. Helve Luik raputab pead...niisugusest asjast on valus mõeldagi!

Sama on hooldustöötajatega, kes kodudes käivad - on ju meie eakatel inimestel palju vanu väärtuslikke asju. Ka selliseid juhtumeid on olnud, et hooldustöötaja võttis vanainimeselt sõrmuse... Mis sellest, et keegi ei näinud ja ehk ei saa keegi teadagi, aga sa oled astunud oma südametunnistuse vastu, sa oled varastanud. Selline inimene ei tohi päevagi sotsiaaltööd teha, on Helve veendunud.

Päevakodu peahoone kõrval on valmimas rehabilitatsioonikeskus, 15. detsember on tähtaeg. Nime peab vist paremaks muutma, arvab Helve Luik. Siia tuleb võimla koos vahenditega eakatele, pesumaja, saun ja teisel korrusel pansionaat kuue toaga kuuele inimesele. Maja ehitatakse pangalaenuga, mis eraldati Ingerisoomlaste Liidule.

Inimene ei ole Eestis väärtus, arvab Helve Luik. Kõige murettekitavam on noorte saatus, kes saavad 18 täis kas lastekodudes või eri- ja kutsekoolides. Aastal 2000 on selliseid noori Eestis 124. Öeldakse, et seda on vähe. Mis siis, et vähe, olgu või üks, iga inimene on tähtis. Noor, kellel pole ellu astudes ei tööd ega katust pea kohal ega inimest, kes nõu annaks, läheb lõpuks tänavale, kus ootavad ees narkomaania, prostitutsioon jne.

Seaduse järgi vastutab tema eest omavalitsus, kust ta lastekodusse saadeti. Aga tihti on nii, et see omavalitsus ei tea sellest lapsest midagi. Viisteist aastat tagasi, kui laps toodi, ei olnud seda omavalitsustki. Noor ka ei taha sinna minna, sealne omavalitsus ei taha tema peale raha kulutada, ja nii ta lähebki nelja tuule poole, kuni ta kaotab iseenda...

Ja veel – lapsed, kellel pole suvel midagi teha. Üle poole meie lastest on peredest, kellel pole võimalik oma lapsi suvel kuhugi saata-ei välismaale, vanaema juurde ega laagrisse - ja nii nad jooksevadki tänaval ringi. Ja nende jaoks ei tee ka omavalitsus midagi, sest ta väidab, et tal pole raha. Viljandis on suve jooksul kõigest umbes 100 last, kes on laagris, ülejäänud lihtsalt hulguvad tänaval. Jälle pahanduste taimelava! Aga meil tegeldakse seni ikka tagajärgede likvideerimisega, mitte palju kordi odavamana – ennetava tööga.

Olen jäärpäine ja tülikas, tunnistab Helve. Kui olen midagi ette võtnud, pean selle teoks tegema. Kuid esimene lause, millega vastatakse, on ikka - "ei saa, ei ole vaja, ei ole raha" jne. Isegi seda on raske saavutada, et sind üldse ära kuulataks. Lõpuks tuleb ka "jah" vastus, aga see on suur närvikulu. Ikka nii, et kui uksest välja, siis aknast jälle sisse, et räägime veel. Kui ma olen ise veendunud, et see asi on õige ja seda on vaja, siis ma ei jäta. Kui tegime Mäe tänava vanadekodu, käisin rahandusministeeriumis hommikul ja õhtul, et asi lõpuni viia. Tervis kippus juba üles ütlema. Suhtumine oli niisugune, et mis neil vanadel siis vaja on. Lapsed hoolitsegu. Aga kellel pole?

Mind on peetud ka autoritaarseks ja enesekeskses, ennast armastavaks inimeseks. Jah, tõepoolest, ma armastangi ennast ja kui ma seda ei teeks, kuidas saaksin armastada inimesi enda ümber?

Sotsiaaltöö ei ole Eestis veel hinnatud. Seda näitavad kaks asja – palk ja sotsiaaltöö väärtustamine ühiskonnas. Kui sageli on ajalehes juttu sotsiaaltöötajast?, küsib Helve valjuhäälselt, tema tööst, elust –ei! Pigem pangajuht, modell, jah, vahel ka õpetaja, aga sotsiaaltöötajast ju ei kirjutata, ometi on nende seas palju helgeid, suurepäraseid inimesi. Aga kõige hullem – madalad palgad. Alla kahe tuhande krooni kuus. See näitabki, kui palju sotsiaaltööd ja inimest üldse väärtustatakse.

Suurim tunnustus- 1997. aastal sai Helve Luik esimese sotsiaaltöötajana president Lennart Merilt Punase Risti Kolmanda Klassi Ordeni. Kahjuks lamas ta haiglas ja ei saanud seda siis vastu võtta. Seegi oli tunnustus, arvab ta, et sai 1992. aastal kaks kuud Stockholmi Ülikooli juures täienduskoolitust eakate hoolekande alal. Ja paar korda olen ikka kiita saanud, ütleb ta vaikselt. Vahel küsitakse ka Toompealt mõnes asjas nõu.

Mul on kolm last, poeg ja kaks tüdruku, ning kuus lapselast. Mind kutsutakse soliidseks vanaemaks, aga lapsehoidja-vanaema ma ei ole. Üks mu lapselaps soovis, et oleksin selline vanaema, kellel on põll ees ja kes koob sokke, nii et sokikudumise õppisin ikka ära, aga ise olen sageli rohkem tööl. Minuga arutatakse tõsiselt teemasid...

Armastan väga lugeda ja loen palju. Vaheldumisi nii teaduslikku kui meelthäutavat kirjandust. Väga meeldib mere ääres olla. Ja aeg-ajalt vajan natuke üksik olemist, vaikimist. Mu lähedased mõistavad seda.

Ja lõpuks veel üks tähtis asi, ütleb Helve. Kallistagem! Miks ometi see eestlane on nii külm, kohe ei raatsi olla teise vastu hea! Kiitke, kallistage, öelge kas või väike hommikune kompliment hea tuju tegemiseks! Inimesed vajavad tunnustust, nad on selle ära teeninud! Kindlasti!

KOLMAS SEKTOR

ASI, MILLE NIMEL TASUB PINGUTADA

Mihhail Tint

skaudiklubi Tšaika

psühholoog, skaut-instruktor

Ida-Virumaa skaudiklubi avati ametlikult 1996. aastal, kuid esimesed skautide rühmad alustasid oma tegevust Narva linnas juba aastal 1992. Tänapäeva seisuga on klubis 184 liiget - noored Narvast, Orult, Aserist, Narva-Jõesuust, Sillamäelt ja Tallinnast. Enamik klubi liikmetest on 12-18-aastased üldhariduskooli ja kutsekooli õpilased. Klubi instruktorid on innustunud oma tööst - mängude, laagrite ja suhtlemisgruppide läbiviimisest, sest leiavad, et see aitab kaasa noorte arengule.

Hakkasime tegelema kriminaalpreventiivse tööga 1998. aastal, kui skaudiklubi Tšaika korraldas esmakordselt koostöös Narva linna noorsoopolitseiga laagri lastele, kellel oli õnnestunud mingil viisil politseile tuntuks saada. Programmi nimeks sai "Siilipolisid", kuna see on mõeldud lastele, keda täiskasvanud peavad tõrksateks ja "okkalisteks". Öelda, et skaudid tegelevad "huligaanide probleemi" kui nähtuse kõrvaldamisega poleks päris õige. Tahame aidata kaasa selle lahendamisele ja oleme pidanud laagreid ja seminare selle programmi raames kolmel aastal, kuid tunneme, et sellest jääb väheks. On ju meil tegemist lastega, kelle probleemid lihtsalt ei mahu ühiskonna konteksti.

Okkalised poisid

Igaühel meist võib olla oma arvamus selle kohta, miks alaealised sooritavad õigusrikkumisi. Usun siiski, et paljud inimesed nõustuvad minuga, kui ütlen, et 12-14 - aastaseid noori ei saa pidada ühiskonnale kaduma läinud inimesteks. Meie kogemus kinnitab, et täiskasvanute tähelepanu ja eakaaslaste hea eeskuju ehk siis laagrid, grupid, mängud, ühised ettevõtmised häälestavad ümber ka nn okkalisi lapsi, kellega koolipedagoogid ei suuda mõnikord üldse midagi peale hakata.

Erinevatel põhjustel pole suutnud need lapsed piisavalt kohaneda selles maailmas, olla positiivselt meelestatud ja "head" poisid. Nad lihtsalt ei leia oma kohta laste hulgas, keda erinevalt neist pidevalt ergutatakse ja kiidetakse. Minu arvates on väga tähtis meie kui täiskasvanute suhtumine. Kuhu nad lähevad ja mis neist edaspidi saab? Kes ja mille eest neid ergutab? Kuidas teha, et ühiskonnas lugupeetud kodanikud ilmutaksid nende suhtes arusaamist? Kui räägitakse kriminaalsest teadusest, siis ilmselt eeldatakse, et on olemas ka teine, prosotsiaalne ehk siis teisiti öeldes normaalne teadvus? Kui see on nii, siis kutsun üles pöörama tähelepanu sellele, mis täna toimub alaealistega.

Käesoleva aasta laager

Minnes tagasi vabatahtlike juurde Narva projektist "Siilipoisid", mida korraldasid skaudid ja noorsoopolitsei, tahaksin märkida, et selle aasta laager läks hästi. Projektiga liitus palju uusi vabatahtlikke Narva koolidest, abilisi tuli ka Sillamäe ühingust ESN. Laager toimus Konsu järve ääres, osavõtjaid oli 42. Narva skautide vana traditsiooni kohaselt otsustasime läbi viia ka kahepäevase laagri Merikülas ja korda teha mahajäetud kalmistu. 1995. aastast peale on Narva skaudid võtnud oma südameasjaks vanade mahajäetud kalmistute taastamise. "Siilipoisid" töötasid väga hästi, puhastasid surnuaia oksterägust. Pärast tööd said poisid käia saunas. Kui keegi saaks meid abistada mootorsaega, siis võiks lugeda esimese etapi Meriküla kalmistu korrastamistööst täidetuks.

Võib tekkida küsimus, miks tegelevad skaudid kalmistute taastamisega? Ma arvan, et skaut (kui inimene, kes kõigest huvitub ja hoolib), võib pidada ennast skaudiks juhul, kui ta: 1) peab kinni skaudivandest ja järgib skautide reegleid; 2) kuulub skaudipatrulli ehk teisisõnu on seotud mõttekaaslaste grupiga; 3) tegutseb, st teeb midagi vajalikku riigi ja ühiskonna heaks, mis võimaldab tal elada täisväärtuslikumalt ja mõtestatult.

Skautide töö on vajalik

Kutsume oma laagritesse väga erinevaid inimesi. Ja igal laagril on oma teema. Oleme teinud koostööd noorkotkastega, Vene Kultuuri Ühendusega Eestis, ESN-iga, noorteklubiga "Sinton", Narva linna noortekeskusega, Narva noorsoopolitsei, Narva Loomingumajaga, Narva ja Narva-Jõesuu koolidega ning ühendusega "Noored noortele", mida juhivad Tallinna psühhiaater Vladimir Kirejev. Meile on abiks olnud mitme eriala esindajad - spetsialistid mägironimises ja allveeujumises, tantsu- ja rokk-grupid.

Plaanis on korraldada lastele ekskursioone Eestimaa eripaikadesse ja läbi viia kohtumisi õpetajatega. Sellel aastal me kohtusime ka laste vanematega, mida me varasematel aastatel pole teinud. Sügisel tahame pakkuda vanematele võimalust osaleda psühholoogilise abi grupis.

Igal aastal toimub meil kuni 15 laagrit. On välja töötatud väga head meetodikad ja mõeldud välja mängud, mis jäävad lastele kauaks meelde. Ei taha mõeldagi sellele, et instruktorid peaksid lahkuma ja jätma oma töö pooleli, sest siis ununeks ju kõik need suure vaevaga loodud meetodikad. Skauditöö vajalikkust tõestab kõige paremini see, et meie üritustele tuleb lapsi.

Entusiasmist ei piisa

Meie skaudiklubi on mittetulundusühing ja seetõttu ei ole meie kasutuses kõiki vajalikke mõjutusvahendeid tööks laste ja nende vanematega. Oma tööd teeme projekti alusel, üle 90% tööst teostavad vabatahtlikud. Võib olla tänu sellele ongi meie tegevus nii aktiivne. Kuid täna ei saa me lootma jääda üksnes entusiasmile, meil tuleb luua ja pakkuda riigile teenuseid, mida lapsed saaksid kasutada. Mõnikord oleks tarvis kaasata palgalisi spetsialiste. Seda on aga väga raske teostada, kui sotsiaalsfääri ametnikud ei soovi meie teenuseid osta.

Siinkohal mainiksin ka vajadust teha professionaalne psühholoogiline abi kättesaadavaks lastele ja nende vanematele. Narvas on palju häid psühholooge, seega pole puudust inimressursist selle töö korraldamiseks. Minu arvates jääb psühholoogiline abi siiski ainult kõrvaliseks tegevuseks seni, kuni luuakse psühholoogilise abi keskus. Praegu sõltuvad Narvas laste ja noortega töötavad psühholoogid kooli administratsioonist ja see takistab nende tööd.

Kui kellelgi on ettepanekuid selle kohta, mida võiks noortega ette võtta, või kui te saate pakkuda võimetekohast tööd skaudiklubi poistele, siis oleme rõõmsad, kui võtate meiega ühendust. Meie kontakttelefonid on 05137017, 051989 321 või 035-31629. Võite ka kohale tulla. Leiate meid septembrist maini Narva Noortekeskusest aadressil Vestervalli 9 (küside skaute).

SAMAARIA - MIS SEE ON?

Toomas
Samaaria Eesti Misjoni direktor

Vallimäe

Sellele küsimusele annab mitut moodi vastata. Kui me küsime geograafilt, siis kuuleksime vastuseks: "Samaaria on linn ja maa-ala Põhja-Iisraelis." Ajaloolased lisaksid: "Linna ehitamist alustati umbes 875 a. e. Kr. kuningas Omri ajal. 722 a. e. Kr. vallutasid linna assüürlased ja elanikud pagendati." Religioosnes mõttes on samaarlastel tänapäevani omaette usulahk. Kuid sotsiaaltöö valdkonnas on halastaja samaarlase mõiste eksisteerinud läbi kogu kristliku ajaarvamise, see tähendab 2000 aastat. Luuka evangeeliumi 10. peatükist võime lugeda, kuidas keegi inimene oli sattunud teeröövlite kätte ja lõpuks jäetud meelemärkuseta tee äärde lamama. Kuid leidus keegi samaarlane, kelle nimegi me ei tea, kes aga aitas teda.

Samaaria Eesti Misjon alustas oma tööd 1991. aasta 21. augustil, s.o taasiseseisvunud Eesti Vabariigi esimesel päeval, kui see registreeriti tollaegse nimetusega Samaaria Baltikumi Fond. Idee kandus meile Soomest, kus Samaaria liikumine oli alanud 1969. aastal. Nii nagu Soomeski, on Eesti Samaaria eesmärgiks aidata alkoholisõltlasi. Abistamisprogrammiga tahame aidata inimest kui tervikut, s.t ihu, hinge ja vaimu. Kõige olulisem on, et abivajaja soovib vabaneda uimastavate ainete mõjust ise, vabatahtlikult. Tavaliselt oodatakse alkoholiit leevendust ja probleemide unustamist, kuid sageli kujuneb "tipsutajast" alkoholisõltlane. Loomulikult tekivad raskused tööülesannete täitmisega, purunevad suhted perekonnaga ning ei ole haruldased ka kriminaalkuriteod.

Kuidas aidata

Samaaria ideeks on "Jeesus pudeli asemel!". Enne kui sõltuvuses olevale inimesele õpetada usutõdesid, tuleb lahendada ja korraldada niinimetatud maised vajadused: soe toit, saun, puhas riietus, öömaja. Mõninga aja möödudes võib abivajaja ise otsustada, milline elustiil on temale kohasem. Keegi ei saa teise eest elada ega otsustada, kuidas elada või kellesse uskuda. Laias laastus 1/3 Samaariast läbi käinud meestest on muutnud oma elu, 1/3 on jäänud kõikuma, rasketel tundidel on nad taas tulnud abi otsima. Kahjuks tarvitab ülejäänud kolmandik uimastavaid aineid edasi või on sattunud kinnipidamiskohtadesse.

Kohti tuleb juurde

1992. aastal alustasime Haapsalus päevakeskusega, kus meestel oli võimalus viibida hommikul kella 8st kuni õhtul kella 5ni. Selle aja sisse mahtusid piiblitunnid, toitlustus ja töö. Järgmisel aastal ostsime 12 km linnast väljas asuva väiksema talu, kus alustasime ööpäevaringse varjupaigaga. 1999. aastal andis Ridala vallavalitsus Samaariale tasuta kasutamiseks Võnnu endise koolimaja, kuhu on ehitatud tugikorterid vanglast vabanenuile. Viimasel kolmel aastal oleme teinud koostööd sotsiaalministeeriumi kriminaalpreventsiooni valdkonnas ning saanud projektide kaudu raha rehabilitatsiooniks.

1992. aastal andis Käina vallavalitsus Samaariale üle endise lasteaia hoone Putkastes. Sellesse majja mahub nii Samaaria kasutatud riiete kauplus kui ka varjupaik meestele. Hiiumaal oleme pidanud ka ühislaagreid. Suurimaks probleemiks on maja kapitaalremont. Praegustest sissetulekutest piisab igapäevaste kulutuste tarvis. Samaaria kaupluses müüme ja jagame tasuta riideid, mida meie toetajad Skandinaavia maadest on saatnud humanitaarabi korras.

Kõige suurem varjupaik, mille ehitamine jätkub, on Pärnus. 1997. aastal ostsime Soome Samaarialt laenatud rahaga endise katlamaja Sauga jõe ääres. Käesoleval ajal on ööpäevaringselt kohal 14 abivajajat. Päevaseid hoolealuseid, kes ööbivad oma kodus, on 10. Eesti mõistes on Pärnu suur linn ning vajadusedki seetõttu suured. Hea koostöö on Pärnu Linnavalitsuse sotsiaalosakonnaga, kus leitakse, et Samaaria töö on vajalik ning soovitatakse tulevikus tegevust laiendada.

Väheseega pole kerge

Seni oleme põhilise sissetuleku (ca 85%) saanud meie odavmüügi kauplustest, kuid läbimüük on nüüdseks langenud. See on tingitud nii tugevast konkurentsist kui ka nõudluse vähenemisest. Üheks väljapääsuks rehabiliteeritavatele on töö leidmine, kuid kahjuks jätavad patsientide töösused ja tööharjumused soovida.

Tahame jätkata alustatud tööd inimestega nii, nagu seda tegi Samaariamees kunagi 2000 aastat tagasi. Täname kõiki, kes on meid toetanud ning ootame uusi ideid, et abi jõuaks ka nendeni, kes täna veel on tänaval.

KOGEMUS

EESTI VÄHILIIT - Vähahaigete koduse toetusravi süsteemi elluviija

Kaiu Suija

onkoloog,

EVL koduse toetusravi süsteemi eest vastutav juhatuse liige

Eestis on vähki haigestumine ja suremus ligi kaks korda kõrgem Euroopa keskmisest. Seejuures haigestumise sagedus tõuseb, haigete keskmine vanus langeb, suureneb alla 50-aastaste patsientide osakaal. Ravitulemuste paranemisele vaatamata on Eestis igal aastal keskmiselt 700 haiget, kes vajavad haiguse süvenemisega seotud vaevuste vähendamiseks ja elukvaliteedi tagamiseks kodus erialast toetust ja hooldust. Haiglate voodikohtade kasutamine eriraviks, nende kallidus ja pidev vähenemine muudab vähahaigete koduse ravi otstarbekohaseks, mida tõestavad ka arenenud riikide kogemused ja kinnitavad meie senised praktilises töös tehtud tähelepanekud.

Eesti Vähiliidu tähendus rahva tervise ja vähahaigete eest hoolitsemisel põhineb paljuski liidu võimekusel luua vajadustele vastavaid tegevusi ja proovida neid praktikas. See toimib mujal maailmas, kuid meie ühiskonnas pole veel laialt levinud. Sellisteks tegevusteks on sõeluuringute kasutuselevõtt eri vähilokatsioonide osas, taastusravi meetodite kasutamine, samuti vähahaigete kodune toetusravi.

Kellele ja miks?

Vähahaigete kodune toetusravi on mõeldud nende vähahaigete aktiivseks hooldamiseks ja raviks, kelle haigus ei reageeri tervistavale ravile. Kõige tähtsam on selle puhul valu ja muude kaebuste ning psühholoogiliste ja sotsiaalsete probleemide kontrolli all hoidmine.

Kodune toetusravi

- jaatab elu, kuid peab surma normaalseks lahenduseks
- pakub valu ja teiste kaebuste leevendamist ja ravi
- ühendab haigete hoolduse ja põetuse haigete psühholoogilise toetamisega
- pakub tugisüsteemi, mis võimaldab haigetel kuni surmani aktiivselt elada
- pakub tugisüsteemi, mis võimaldab ka haige perekonnal haiguse ja leinaga toime tulla

Koduse toetusravi eeltingimuseks on haige ja tema pere soov, et haige saaks veeta oma elulõpupäevad kodus.

Milles seisneb koduravi erilisus haiglaraviga võrreldes?

- Kodus on haige peremees, otsustaja, ta on tuttavas miljöös, millega ta on kohanenud; enamasti suudab ta ise juhendada enda eest hoolitsemist ning julgeb esitada oma soove. Haiglas, vastupidi on haige kohaneja, ta on võõras keskkonnas, ümbritsetud võõrastest aitajatest.
- Koduravis tegeldakse ühe haigega. Haiglas on personalil kiire, töökoormus suur, üksik haige võib jääda tähelepanuta.
- Koduravi korral on sugulased ja omaksed otsesed hooldajad, põetajad, hoolduses aktiivsed osalejad. Haiglas on sugulased ja omaksed justkui külalised, otseselt nad hoolduses ei osale.
- Koduravi meeskond on saanud koolituse, milles peatähelepanu on haige probleemidel, ei kardeta kõnelda surmast. Haigla personal oma hirmu tõttu surma ees tihti ei suuda vastu võtta haige kaebusi, seega pidurdub personali põhjalikum süvenemine haige probleemidesse võrreldes paranevate haigetega.

Viis aastat algusest

Eesti Vähiliit alustas kaugelearenenud vähiga haigete probleemide teadvustamist avalikkusele 1996. aastal, mil algas projekt "Tugevam aitab nõrgemaid". Projekti eesmärgiks oli luua kaugelearenenud vähiga haigetele koduse toetusravi süsteem, mis käivitus 1997. aasta oktoobris. 1996. aasta oli ettevalmistav koduse toetusravi süsteemi väljatöötamiseks: korraldati koolitust arstidele ja õdedele nii Eestis kui ka Lõuna-Soome Vähiliidus Turus, kus on sellealase tegevuse 10-aastane kogemus; otsiti tugiisikuid ja koolitati meeskonnad tööks nii Tallinnas kui ka Tartus. Praktiline tegevus algas 1997. aasta oktoobris rahvusvahelisel vähinädalal. 1999. aasta augustist käivitus kodune toetusravi Pärnus ja aasta lõpul ka Rakveres.

Läbimõeldud rühmatöö

Koduse toetusravi rühma kuuluvad arst, õde ja vabatahtlikud tugiisikud. Koduse toetusravi projekti paremaks tööerakendamiseks töötati välja personali ja tugiisikute ametijuhendid ning arutati läbi töövariandid, et igal koduse toetusravi meeskonna liikmel oleks täpselt läbi mõeldud roll. Kahtlemata toimub nende inimeste põhitöö haigete juures kodus, kuid kõigil rühmadel on kindlatel aegadel ka telefonivalve, kuhu haiged ja nende omaksed võivad helistada, aga vajadusel tulla ka nõu küsima. Koduse toetusravi arsti ja õe tööjuhend näeb ette, et iga uue haige juurde lähevad esimesele visiidile arst ja õde koos, et saada ülevaade haige seisundist ja kodusest olukorrast. Koostatakse ravi - ning põetus/hooldusplaan, õpetatakse pereliikmeid, antakse vajalikku psühholoogilist toetust. Õele peab saama selgeks, kuidas toimida järgmistel külastustel, kui ta tuleb üksinda. Kui on vaja raviplaani haige seisundi muutumise tõttu korrigeerida, külastab arst haiget uuesti. Kuna haigetel on ka arsti ja õe telefoninumbrid ja luba helistada igal ajal, tähendab see personali valmisolekut abi anda siis, kui haige vajab. Sageli kasutatakse helistamisvõimalust lihtsalt toetuse ja julgustuse saamiseks, aga ka nõu küsimiseks. Tallinna ja Tartu rühmal on korraga 12-14, vahel kuni 18 haiget, Pärnu ja Rakvere rühmal poole vähem. 1999. aastal oli Eestis 1998 vähihaiget, kellest 85% suri kodus. Vähihaigete psühholoogilisel toetamisel ja hooldamisel on abiks vabatahtlikud töötegijad ehk tugiisikud. Eesmärgiks on, et vähihaige ei tunneks end hüljatuna ning saaks jagada oma hirme. Tähtis on, et ka vähihaige perekonnal ning lähedastel oleks toetuse kaudu tagatud kindlustunne ning pidev ühendus koduse toetusravi meeskonnaga. Kui hästi tugiisikud ühes või teises kohas töötavad, sõltub suuresti selle linna koduse toetusravi õe (ja ka arsti) entusiasmist ja tahtest tegutseda koos tugiisikutega. Teisalt ei ole meie inimesed alati nõus vastu võtma vabatahtliku tugiisiku teenust.

Ainult teadmistest ei piisa...

Kodune toetusravi esitab ravi- ja hoolduspersonalile suuri nõudmisi:

- kuna tegutsetakse enamasti üksi, peab oskama teha paljusid protseduure
- kuna ollakse üksi, ei ole alati võimalik nõu küsida, otsustada tuleb ise
- kohanemisvõime peab olema hea, et töötada päeva jooksul erinevates kodudes, erinevates tingimustes
- koduravi meeskonna liikmetel peavad olema selleks tööks vajalikud eeldused

Dr. Sheila Cassigy on öelnud: "Viis, kuidas meditsiinipersonal reageerib inimeste vajadustele, sõltub neljast asjast: nende teadmistest, oskustest, vaimsusest ja sellest, kes nad inimestena on."

Võimalus valida

On loomulik, et haige ja abitu inimene tahab olla eelkõige oma kodus, temale tuttavas ümbruses. See on ka põhjuseks, miks kogu maailmas liigutakse sotsiaalhoolduse vallas avahoolduse poole. Ka Eesti Vähiliit on kaugelearenenud vähiga haigete probleeme lahendanud avahoolduse printsiipe silmas pidades ning vähahaigete kodune toetusravi on selle süsteemi esimeseks etapiks. Kodune toetusravi on mõeldud riikliku, munitsipaal- ja erameditsiini poolt pakutava teenuse lisavõimalusena. Sellega on patsiendile ja tema perele antud uus valikuvõimalus. Koduse toetusravi teenus on patsiendile tasuta. Eesti Vähiliidul on kavas laiendada süsteemi üle kogu Eesti: käesoleval aastal Valka ja Ida-Virumaale. On erinevaid viise elada ja surra ning igaüks valib neist endale ja perele sobivama.

ELU ON LÖPUNI ELAMIST VÄÄRT

Silvi Kõök

Rakvere Hooldekodu juhataja

Rakveres Aia tänaval asub kahekorruseline maja, mis oma otstarvet täitnud juba 124 aastat - olnud eakate inimeste koduks nende viimastel eluaastatel. Tunnen, et see on see, mis peab jääma. Inimeste hulk, kes vajavad elamiseks teiste abi, ei vähene. Neid on olnud alati ja igas ühiskonnas. Vahe on ainult selles, et arenenud riikides on teenindustase kõrgem. Kuid ega meilgi ole elu seisma jäänud. On väga ilusaid koduseid hooldusasutusi, kus suhtutakse klienti viisakalt. Teha on palju, kuid tihtipeale jääb see raha taha pidama. Hoolekandeesutuste juhid on staažikad ning teevad oma tööd südamega, nad on optimistlikud, neil on küllaga teadmisi.

Hooldekodud olid, on ja jäävad

Meie hooldada on 42 eakat inimest. Soovijaid on palju. Eakad Rakverest tahaksid jääda oma kodulinna. Siis säilib nende ühendus koduga, naabritega. Meile on hõlbus tulla ning juttu puhuda. Näiteks sellest, kuidas elab endine naaber, kes on ära kolinud või manala teele läinud. Tahtjaid on üle Eesti, ei lähe mööda päevagi, kus kohta ei küsitaks. Vahel küsitakse ka nõu, kuidas ja kelle poole pöörduda hoolekandeesutusse paigutamise suhtes. Uuel aastal teeme soodustust neile, kel aastaid üle 90-ne. Meie kodus on kõige vanem 98-aastane memm. Väga terane ja humoorikas, mäletab oma lapsepõlve, sugulasi ja tuttavaid. Hommikul paneb ise riide, teeb voodi korda.

Tänapäeval on paljud noored tööga koormatud ega suuda korrallikult oma liikumisvõimetute ja täielikku abi vajavate vanemate eest hoolitseda. On ju Rakvere Hooldekodu heaks võimaluseks paigutada vanur hooldusasutusse. Muidugi siis, kui on, millega maksta. Riigimeestel ja seadusetegijatel tuleks siinkohal pisut järele mõelda ja endale teadvustada, et ega nemadki

igavesti nooreks jää. Pealegi tasuks kõigil meeles pidada, et ei või iial teada, missuguseid uperpalle saatus teha kavatseb ja millist abi üks või teine meist elus vajada võib.

Elu jätkub ka hooldekodus

Inimesed arvavad ikka, et kui lähed hooldekodusse, siis on see lõpp. Hooldekodu on viimane koht, kuhu sattuda võid. Et tuled siia ja jääd voodi servale istudes jalgu kõlgutama ja surmamõtteid heietama. Vale puha! Tegelikult elu läheb ka siin edasi. Siin saab teistega suhelda, mis on vanurile kõige tähtsam. Kui peaksin koostama pingerea asjadest, mida eakas inimene kõige rohkem vajab, teeksin seda järgmiselt:

- Suhtlemine
- Päeva mitmekülgne sisustamine
- Toit
- Riietus
- Saun, pesemine

Muidugi ei ole oma kodust äratulek kerge kellelegi, ei noorele ega vanale. Näiteks meie armas väike Marta-tädi, kes siia elama asus, oli algul sügavas depressioonis, ainult lamas päevade viisi voodis. Ei tahtnud suhelda kellegagi. Isegi oma õega mitte, kes käis teda üle päeva vaatamas. Siis ühel päeval istus voodi äärele ja hakkas võimlemisharjutusi tegema. Sotsiaalpedagoog, kes meil töötab, rääkis talle, kuidas liigutada jalgu ja käsi ning hakkasidki koos võimlema. Peagi liikus Marta-tädi toas tugevate najal. See andis talle indu juurde, kuna ta nägi, et sellest on kasu. Peagi tuli juba koridori, õue ja nii edasi. Nüüd teeb ta lihtsamaid töid, pühib tolmu, koristab tuba, korjab aiast ravimtaimi. Ta tunneb, et on vajalik, ja see on temale kõige tähtsam. Marta-tädiil on alati naeratus huulil ja humoorikad sõnadki meie kõigi jaoks. Kõik halva oskab naljaks pöörata. Ütleb kõigile: "Mis te soiate, näete - mina kõnnin ja seda tänu iseendale, et sain endast võitu."

Meil on kümnekond hästi aktiivset vanainimest, kes on meelsasti nõus üheskoos laulma ja teistele esinema. Oleme nendega kõike teinud: käinud teistes hooldekodudes esinemas, kadrisanti jooksmas Rakvere Linnavalitsuses, Tervisekeskuses ja oma naabrite juures bussipargi majas. Kõik see oli tore ning tükiks ajaks jagus meenutusi. Ja ega me sünnipäevapidusi unusta: igal kuul on sünnipäevapidu, kus koogid, kohv ja väike kokteil. Saunapäevadel meestele õlu. Esinemas käivad koolilapsed, ansambel Kungla, Tallinnast invateater Tembel. Väga õdusad on olnud õhtupoolikud Ervin Lillepea laulude saatel.

Vanu ja uusi tutvavaid

Igal aastal on meie korraldada maakonna invapäevad. Oleme juba seitsmel korral koos käinud ning iga korraga suureneb osavõtjate arv. Oleme pidu pidanud Vergi sadamas, Toolse mändide all, Essu mõisas, Rakvere Kultuurimajas ja rahvaaias. Rahva toob kohale kohalik omavalitsus. Väga tublid on olnud Haljala, Väike-Maarja, Kadrina, Viru-Nigula, Rakke vallavalitsus ja Rakvere ning Kunda linn. Sotsiaaltöö edeneb nendes omavalitsustes, kus suhtutakse sellesse täie tõsiduse ja hoolega. Alati saab midagi head ära teha, selleks ei peagi väga palju raha olema. Suhtumine sotsiaaltöösse on kõige tähtsam.

Maakonna invapäevade eesmärk on tuua kodudest välja puudega inimesed ja üksikvanurid. Tore on vaadata, kui nad omavahel saavad vestelda, nii mõnigi on leidnud oma vana tutvava ning saanud ka uusi tutvusi, kirjasõpru. Näiteks Kolja meie majast leidis endale sõbranna Uhtna Hooldekodust. Nüüd helistavad teineteisele ning käivad vastastikku külas.

Ühise pere tunne

Meil on käinud külalisi-sotsiaaltöötajaid nii välismaalt kui ka Eestist ning nad kõik on leidnud, et meil on elu siin kodune. Ühise pere tunde loob vast see, et meie ei tee vahet töötajate ja vanurite vahel. Kõik on ühteviisi tähtsad. Kui on jõuluõhtu, jaanipäev või sünnipäevapidu, siis istuvad kõik koos ühise peolaua taga. Kõik esinevad oma laulude ja naljadega, meenutame naljakaid juhtumeid oma elust. Räägivad ka need, kes on tavaliselt vaiksed, tagasihoidlikud. Kes vähegi suudab ja tahab koos teistega olla, tuuakse peolauda. Voodihaigetele - neid on paarikümne ringis - viiakse pidu tuppa. Meil on Linda, kes mängib pilli ja teeb ise laule, viise. Akordeoni saatel laulame kõigile sünnipäevatervitused. Plussiks on ka see, et meie maja ei ole nn. haiglatüüpi maja, kus on pikad koridorid, toad eraldatud.

Hooldekodu ei ole kinnine asutus, nagu paljud arvavad. Iga elanik võib siin kotti pakkida ning sugulastele - tuttavatele paariks päevaks, aga võibolla ka kauemaks külla sõita. Ainult ta peab teada andma, kuhu läheb, kelle juurde, sest eks meie ju vastuta kõigi eest.

Meie hooldekodu ukсед on valla kõigile neile, kes meie inimestele seltsi ja meelelahutust pakkuda tahavad. Eriti head meelt tunnevad vanemad inimesed, kui külla tulevad noored või siis päris väikesed lapsed. Tuleb ju neile meelde nende endi lapsepõlve mängudemaad, kodu, karjakoppel.

Oleme rahul oma eluga, kuigi parem võiks alati olla. Hädasti on vaja juurdeehitust: mitte selleks, et kohtade arvu suurendada, vaid et luua eakatele paremad elamistingimused. Oleme esitanud projekti rahataotluseks Hasartmängu Nõukogule seitsmel korral, kuid tulemus on null. Iga kord raha ei jätku. Sama projekti esitasin ka tänavu, nüüd juba kaheksandat korda. Tulemust ei tea. Eestlane on jonnakas, visa - mitte ei jäta.

TEADUS

SOTSIAALTÖÖ EETIKA TERVISHOIUASUTUSES

Indira Viiralt, M.S.W.

Tallinna Pedagoogikaülikooli assistent

Kevadel toimus TPÜ sotsiaaltöö osakonna ja Tallinna Lastehaigla koostöös seminar teemal: "Sotsiaaltöö ja selle eetika tervishoiuasutustes", milles osales ligi sada sotsiaaltöötajat, arsti, meditsiiniõde, psühholoogi jt huvilisi. Esindatud olid peaaegu kõik maakonnad. Sisuliselt valmistasid seminari ette sotsiaaltöö professor T. Tulva ja Tallinna Lastehaigla vastsündinute osakonna juhataja prof A. Levin. Seminari korraldusliku külje eest hoolitses väga hästi dr Margit Venesaare, kes on ühtlasi sotsiaaltöö magistrant ning kelle uurimisobjektiks on bioeetika küsimused.

Seminari juhatas sisse sotsiaalminister hr Eiki Nestor, toonitades sotsiaaltöö ja tervishoiu vahelise koostöösuhte vajalikkust ja vastates ka arvukatele küsimustele. Tegu oli esimese seminariga, mille käigus vagiti sotsiaaltöö ja tervishoiu kokkupuutepunkte, avaldati mõtteid sotsiaaltöötaja rollist ning vajalikkusest haiglas, kõneldi sotsiaaleetikast Eesti ühiskonnas.

Sotsiaaltöö tegevusvaldkond laieneb jõudsalt. Sotsiaaltöö pole enam pelgalt töö hoolekandeametis, vaid on oma kohta leidmas paljudes institutsioonides - koolides, tervishoiuasutustes, kinnipidamiskohtades jne. Oma töökogemusi edastasid Mustamäe Haigla sotsiaaltöötaja Marianne Leis ja Margarita Öuemaa Haapsalu Rehabilitatsioonikeskusest. Sotsiaaltöö tervishoiuasutustes on Eesti jaoks uus nähtus. Soomes alustati sotsiaaltöötajate

rakendamist tervishoiuasutustes 1970ndatest aastatest alates; USAs ja Saksamaal aga juba möödunud sajandi keskpaigast.

Järgnevalt toon välja mõningad seminaril kõlama jäänud mõtted:

- Sotsiaaltöötaja professioon tervishoius (haiglas, polikliinikus, rehabilitatsioonikeskuses jne) on seni täpsemalt määratlemata. Parimaks ametialaseks sümbioosiks võib pidada seda, kui haigla sotsiaaltöötajal on ka meditsiiniline ettevalmistus.
- Sotsiaal- ja tervishoiutöötajate professionaalne pädevus hõlmab eelkõige abivajaja kui subjekti olukorra mõistmist, tõlgendamist ning kohanemist haigusest tingitud uue olukorraga vastavalt tema vajadustele, aga ka võimalustele.
- Nii arstide kui sotsiaaltöötajate tegevus peaks kulgema ranges vastavuses eetiliste postulaatidega, milliseid seisukohavõtte avas oma ettekandes dots Anne Tiko.
- Oluline on tervishoiuasutustes osutatavate teenuste vajaduse väljaselgitamine ning sellest tulenevalt uute loomine. Tähtis on siinjuures säilitada meditsiini ja sotsiaaltöö autonoomsus, saamaks häid tulemusi abivajaja taastamises ning vajaliku tugivõrgustiku loomises.
- Praegu tegutsevad sotsiaaltöötajad vaid üksikutes haiglates, ka on nende ametipilt alles selginemas. Sotsiaaltöötaja tegeleb haiglas kliendi nende probleemidega, mis sageli väljuvad haigla piiridest, valmistades ette tema tagasipöördumist koju, selle võimalusi ja viise. Seega on sotsiaaltöötaja vahendajaks töös kliendi, tema lähedaste ja meedikutega. Vajadusel tegeleb ta ka mitmesuguste esilekerkivate juriidiliste probleemide lahendamisega.
- Sotsiaaltöötaja kasutegurit on haiglates märgatud. Sotsiaaltöötaja aitab kaasa kliendi toimetulekule, aitab parandada tema elukvaliteeti ning seeläbi toetada teda selles, et ta saaks kiiremini tööellu tagasi pöörduda.
- Vajalikuks peetakse sotsiaaltöö alaste teadmiste jagamist meedikutele ning taastusravi spetsialistidele, mida saab teha täiendkoolituse teel. Meedikud on selle üles näidanud vastu elavat huvi, mida kinnitas ka dr Venesaare uurimus sotsiaaltöötajate vajalikkusest haiglas.
- Sellesuunalisi uurimusi on aga siiski veel vähe. Nimetada võiks Tiia Muts'i, Heli Vahteri ning Ulvi Jõgi bakalaureusetöid (juh prof T. Tulva) sotsiaaltööst tervishoiuasutustes. Uurimistööd jätkatakse, kuna see aitab süvendada sotsiaaltöötaja ametiidentiteeti.

Sotsiaaltöö tervishoius seisneb eelkõige koostöös, milles sotsiaaltöötaja rolliks on vajalike teenuste pakkumine, lähtudes kliendi vaatenurgast. Seega on koostöövõrgustiku keskmes abivajaja, kes teenuse saajana on otsesõltuvuses hooldusketi (sisaldab hooldust ja taastusravi) kõigi lülide koostöövõimest, aga ka läbiviijate pädevusest.

Sotsiaaltöö tervishoius kui väga tundlik ning integreeritud valdkond vajab edasiarendamist, mis on võimalik vaid teadlaste ning praktikute koostöös. Esimene samm selles suunas on astutud. Seda näitas ka sisukas seminar, mis tõstatas hulgaliselt ühiseid probleeme ja liitis sotsiaaltöötajaid, meedikuid ning teiste lähialade esindajaid.

MÖTTEVAHETUS

SOTSIAALTÖÖTAJANA VANGLAS

Eerik

Keskvangla sotsiaalosakonna juhataja

Lätti

Hea meel on tõdeda vangla sotsiaaltöö probleemistiku jõudmist meie ajakirja veergudele. Raul Kaasiku ja Avo Üpruse artiklid k. a. kolmandas numbris ärgitasid omalt poolt mõnd mõtet lugejaga jagama, kuivõrd pean neid kaasamõtlemist väärivaiks

Puutudes kokku sotsiaaltööga eeluurimisvangla mõneti erilistes tingimustes, tuginen valdavalt isiklikele kogemustele, mitte uurimustele ja üldistustele. Mõõngem sellise lähenemisviisi puudusi, kuid mõtted jäävad mõteteks ka sel juhul. Püüdkem siis ühest kitsamast vaatepunktist arutleda kuriteo, karistuse ja sotsiaaltöötaja rolli üle.

Sotsiaaltöö keskendub toimetulematuse ületamisele. Aidata tuleb seda, kes ise ei saa hakkama. Ka kuritegu võib vaadelda kui toimetulematuse üht vormi: inimene ei saa elamisega hakkama üldiselt aktsepteeritaval viisil ning eelistab kriminaalkodeksis loetletud viise. Mis on selle põhjuseks? Miks nii juhtub? Kuidas selleni jõutakse? Selliste küsimustega pöördutakse sotsiaaltöötaja poole õige harva. Kes aga oma sisemuses neile küsimustele vastust ei otsi, pöördub vanglasse tagasi. Vangla ja karistus lakkavad hirmutamast, tagasi tullakse taas ja taas, enamasti järjest hullemate kuritegude eest. Niisiis - millest kõik algab ja miks ikkagi jätkatakse?

Alguste algus

Igapäevane kokkupuude meie klientidega lubab üheselt väita: kõik saab alguse perekonnast. Või selle puudumisest. Esimesed eluaastad perekonnas annavad inimesele suhtlemiseks vajaliku märkide kogumi, kujundavad väärtuste ja tabude süsteemi. Just lapsena talletub teadvusse arusaam sellest, kuidas suhtlevad mees ja naine, isa ja ema, isa ja laps, ema ja laps jne jne. Mida rikkam on suhtlus pereliikmete vahel, seda rikkam on omandatav suhtluskeel, seda paremini orienteerub inimene sotsiaalsetes suhetes ja seda raskem on rikkuda omaksvõetud tabusid. Ja muidugi ka vastupidi. Napp või väärastunud suhtluskeel, küsitavad väärtused takistavad normaalset suhtlust. Kujunemiseas omandamata jäänud on hiljem raske kompenseerida, teadvuse süvakihtidesse ladestunud ja kinnistunud väärarusaamu on peaaegu võimatu ümber korraldada. Puuduv kompenseeritakse omal jõul ja tänava abiga. Nii omandatakse vajalikud oskused kambas (karjas) tegutsemiseks, sotsialiseerumiseks seda nimetada ei saa. On ette tulnud kliente, kellel on üpris ähmane ettekujutus sellest, miks vargust või isegi tapmist üldse kuriteoks peetakse: ta ju võttis neilt, kellel on isegi küllalt või tappis kellegi, kes selle ise ära oli teeninud. Kuritegelik subkultuur asendab sotsialiseerumise grupeerumisega, toetab ja kinnistab grupihuvidega sobivaid arusaamasid, pakub oma väärtuste ja tabude süsteemi. Toimetulematuse asendub näilise toimetulekuga, mida aktsepteerib kuritegelik seltskond, mitte aga ühiskond tervikuna. Õeldust järeldub üheselt: parim karistuspoliitika on hea sotsiaalpoliitika. Terve pere toetamine on odavam vanglate ja resotsialiseerimissüsteemi ülalpidamisest, kuritegude tekitatud kahjude heastamisest kõnelemata.

Mida vangla teeb

Vanglast rääkides ei saa mööda nähtusest, mida vangla pidevalt taastoodab. Jutt on omandatud abitusest. Näiliselt õpetab vangla korrale allumist, distsiplineerib ja annab oskuse oma "mina" allutamiseks seaduse sunnile. Selles nähakse pika vanglakaristuse eeliseid: mida kauem hoida inimest võimalikult karmides tingimustes, seda seadusekuulekama indiviidi me lõpptulemusena saame. Sellist karistuspoliitikat lausa nõuab ka avalik arvamus. Praktika sellist mõtteviisi siiski ei kinnita. Hirm, kahetsus, soov tehtut heastada püsivad umbes aasta. Selle ajaga omandatakse

vanglakäitumise põhivõtted, järgnevad harjumine, kalestumine, võõrdumine. Kahetsus asendub silmakirjatsemisega, vanglamiljöo võetakse pikkamööda omaks, tagasitee muutub iga aastaga ahtamaks. Omandatakse uued väärtushinnangud, uus suhtluskeel, uus sotsiaalne keskkond. Mida pikem karistus, seda vaevalisem on tee tagasi tavaühiskonda, kus toidu, vee, elektri, pesupesemise, sauna, üldse kõige eest peab maksma, kus pidevalt peab järgima mingeid, kunagi ammu niigi kehvasti omandatud reegleid. Õpitud abitus on oma töö teinud, sotsiaalsed oskused lootusetult kängunud. Lihtsam on naasta omaseks saanud keskkonda, kui näha vaeva normaalsesse ellu sulandumisega. Vangla lakkab olemast karistusasutus, ta hakkab täitma hoolekande funktsiooni, eitades end sel moel täielikult.

Karistuse tegelik nägu

Selge on see, et kuriteo eest peab karistama. Vangla oma range isolatsiooniga eksisteerib eeskätt nende jaoks, kelle väärtushinnangud ja motivatsioon on kaaskodanikele eriti ohtlikud. Vangla peab tagama turvalisuse eelkõige vabaduses viibijatele. On iseküsimus, kuidas selliseid "ravimatuid" võimalikult vara ära tunda ning isoleerida. Praegu vajab põhiline osa kurja teinutest mitte niivõrd vanglakaristust, kui võrd korrektsiooni. On aeg õppida vahet tegema kurja teinu ning kurjategija vahel. Karistus peab olema õpetava, mitte isiksust lammutava iseloomuga, mis eeldab senisest hoopis paindlikumat karistuste ja ohvriabi süsteemi. Meie karistuspoliitika väljatöötajatel on rohkesti mõtlemisainet. Praegune karistamine on üpris lihtne: kohtu abiga hindame teo kordasaatnu kvalifikatsiooni ning oleme siis nõus maksma selle eest, et kurikael mõneks ajaks kaelast ära saada. Mida kõrgem kvalifikatsioon, seda rohkem oleme nõus maksma. Tekitatud kahju meid tegelikult ei huvita, samuti ohvri kannatused. Peaasi on konflikt ära peita, unustada. Kõrge müüri tagant ei pääse ta välja ning aastatega valu leevendub. Ohvrite suhtes on selline konflikti käsitlemine jöhker ja talumatu.

Sotsiaaltöötaja ülesanne

Sotsiaaltöötaja roll vanglas eeldab vahetut osalust konflikti tegelikus lahendamises. Meie ülesanne on leida moodused ümbritseva vaimse müüri ületamiseks ning takistada unustamist. Lõplahendiks saab olla ainult leppimine ja andestamine. Piinarikas ja vaevaline protsess on möödapääsmatu ka kurja teinu käekäigu huvides. Ainult andeks saanu julgeb ja tahab naasta normaalse elu juurde. Kas me aga oleme valmis sellist ülesannet täitma?

Tunnistagem, et praegune seis on üsna kriitiline. Asi pole üksnes vangla subkultuuri väheses tundmises või väheses sotsiaaltöötajate arvus. Ka justiitsministeeriumi juhtimist ei maksa pidada bürokraatlikumaks sellele eelnenud Vanglate Ameti omast. Lausa vastupidi, viimaks ometi tegelevad ministeeriumis meie alaga vastava erihariduse saanud spetsialistid. Sotsiaalteenistuse nõrkusel ning pideval allajäämisel järelevalvele on omad põhjused. Sotsiaalteenistus loodi 6 aastat tagasi, määratlemata seejuures täpsemalt tema asendit vanglatöös. Kuna vangla põhifunktsiooniks peetakse siamaani karistuse täideviimist, s.o isoleerimist, on järelevalve funktsioonid peensusteni reglementeeritud. Kõik, mis üle selle, jäi sotsiaalteenistusele, eriti olmeküsimustega tegelemine. See on teatavasti üks lõputu ja tänamatu töö, millega keegi peab ometi tegelema. Pealegi nähti sotsiaaltöötajates kunagise poliitkasvatustöö osakonna mantlipärijaid. Funktsioonid kanti üle, uutele mõistetele omistati vana sisu, st need tõlgiti endale arusaadavaks. Kui aga ühte mõistesse püütakse mahutada kahte sisu, on konflikt paratamatu.

Uus vangistusseadus teeb selget vahet vanglaametniku ja sotsiaaltöötaja funktsioonide vahel, loodetavasti saavad selgemalt piiritletud ka vanglas tehtava sotsiaaltöö ülesanded. Kui võrd vanglaametnike tööks jääb vangistuse kui niisuguse täideviimine ning sotsiaaltöö keskendub vabanemiseks ettevalmistamisele, võib loota senise vastasseisu leevendumist. Arvestagem ka inimlikku aspekti: ühtki vanglajuhti pole karistatud selle eest, et vabanenu ei tule vabaduses toime. Karistus on aga möödapääsmatu mõne vangli põgenemise eest. Kuni põgenemist kui loomuliku vabadusiha teoks tegemist peetakse kuriteoks, eelistab iga vanglajuht loomulikult järelevalvet.

Eelkõige vajab vangla sotsiaaltöötaja staatus väga täpset määratlemist. Meie ülesanne on nõustada, juhendada, õpetada toimetulekut. Vangla parandab neid, kes paraneda tahavad. Sotsiaaltöötaja asi on see tahe tekitada, aidata toime tulla subkultuuri laastava mõjuga ning vältida omandatud abituse kujunemist. Andkem endale aru, et meie klient tegutseb piirsituatsioonis ning meie abiga võib ta teha valiku, kummale poole piiri ta astub. Vangla subkultuuri tundmine on selle juures loomulikult mõõdapääsmatu, võimaldades rääkida kliendiga samas keeles ning kasutada samu mõisteid samas tähenduses. Nõustudes Raul Kaasikuga, et vangla subkultuuri tundmaõppimine tuleb lülitada sotsiaaltöötajate koolituskavadesse, ei saa mööda vaadata ettevalmistuse tegelikust tasemest. Õiget vangla sotsiaaltöö koolitust ju õieti polegi, siiani teevad vangla sotsiaaltööd mõningast täiendõpet saanud inimesed. Paljudel pole ka hädavajalikku pedagoogilist või psühholoogia-alast koolitust. Valdav on katse-eksituse meetodi kasutamine. Vangla aga pole katsetamiseks sobiv koht, piirsituatsioonis saab edu olla üksnes hea ettevalmistusega ja hästi motiveeritud spetsialisti töö. Ka kõige kalestunum kurjategija on lõppude lõpuks inimene, kelle hingeni jõudmine tasub nähtud vaeva tuhandekordselt.

INFO

Uudistega Euroopa Sotsiaaltöö Instituudist

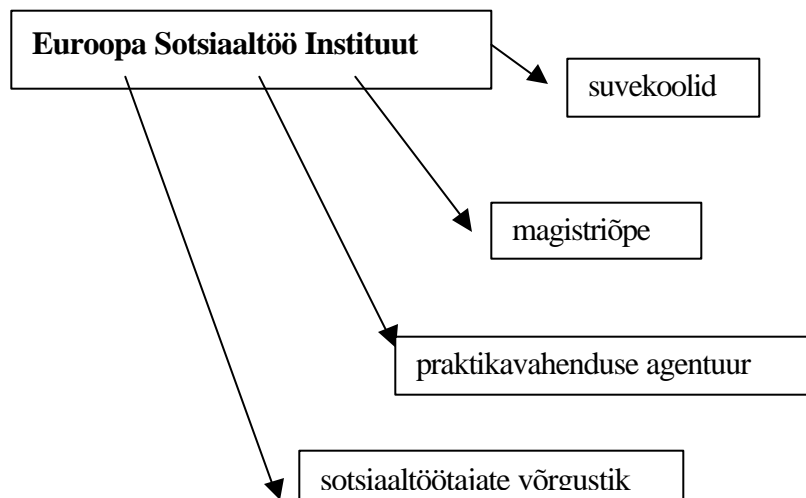
Andres Siplane

TPÜ sotsiaaltöö magistrant

Riigikogu kantselei majandus- ja sotsiaalinfo
osakonna nõunik

Alates 1996-ndast aastast tegutseb Berliinis Euroopa Sotsiaaltöö Instituut (Europa-Institut für Sozial Arbeit), mille esimeseks tegevusalaks sai suvekoolide korraldamine. Suvekoolidesse kutsuti üliõpilasi kõigist Euroopa riikidest. Nüüd, viis aastat hiljem, tekkis küsimus edasise arengu suhtes, sest üle-euroopalised kontaktid ei tohiks jääda rakenduseta. Selleks kutsuti kõik suvekoolides osalenud üliõpilased, kellest enamik tegeleb nüüd juba magistri- või doktorikraadi taotlemisega, taas Berliini, et arutada võimalikku koostööd tulevi kus.

Järgnev tabel kujutab Euroopa Sotsiaaltöö Instituudi nelja tegevussuunda:

29.05. - 02.06.2000 toimunud konverentsil otsustati luua Euroopa Sotsiaaltöö Instituudi juurde kaks alaprogrammi:

1) üliõpilaste praktikavahetuse agentuur, mis otsib igale huvitatud üliõpilasele temale sobiva praktikakoha soovitud riigis. Selleks tuleb lihtsalt pöörduda instituudi kohaliku agendi poole, kes edastab infopäringu vastavasse riiki. Agentuuri värskuse tõttu pole veel leitud ühtegi kindlat rahastamisallikat - iga praktikapaigutus leiab isesuguse finantsilise lahenduse sõltuvalt agendi kombineerimisoskusest, praktikabaasi pakkumisest, fondide toetusest jne. Agentuuri juurde asutatakse ka toetusfond Ida-Euroopa tudengite tarvis, kuid Eestit üldjuhul enam seal ei finantseerita - fond on mõeldud Bosnia, Jugoslaavia, Horvaatia, Valgevene ja Venemaa üliõpilastele.

2) SWEN ehk Euroopa Sotsiaaltöötajate Võrgustik, mis vahendab infot, andmeid, kontakte, statistikat, kogemusi jms. Üritame jätkata iga-aastaste konverentside korraldamist tegelemaks kokkutulekumaa mingi spetsiifilise probleemi tundmaõppimise, kogemuste vahetuse ja ka lihtsalt enda värskendamisega. Arvestatud on sellega, et vajadusel me suudame läbi viia üle-euroopalisi uuringuid.

Euroopa Sotsiaaltöö Instituut alustab käesolevast sügisest magistriõppe programmiga (vt www.mastersocialwork.de), mis on suunatud kultuuridevahelisele sotsiaaltööle ja konfliktide käsitlemisele – Euroopas on ju palju konfliktikoldeid, mis vajavad just seesuguse ettevalmistusega spetsialiste: Hispaania, Iirimaa, Kosovo, Jugoslaavia, Valgevene.

On kummastav, et niisugused struktuurid loodi alles nüüd. Ilmselt on selleks tõe andnud raudse eesriide kadumine, kuid selle kohta võib ka öelda, et "iga asi tuleb omal ajal või natuke hiljem".

MÕTTEVARA

Ralph Waldo TRINE on öelnud:

"On vaja leida oma kese. Selles keskpunktis tuleb end kindlana tunda ja valitseda maailma seestpoolt väljapoole. Kes ei valitse olukordi, sellega juhtub vastupidi -olukorrad valitsevad teda. Seepärast - leia oma kese ja ela selles. Ära lase end sellest välja viia mitte kellelgi ega mis tahes sündmusel. Mida enam sa nii toimid, seda enam märkad, et sa muutud üha tugevamaks. Ja kuidas leiad sa oma keskpunkti? Seeläbi, et sa tunnetad oma ühtsust ühe lõpmatult suurema jõuga ja alaliselt selles teadmises elad..."

Kui sinu hinge aken on määratud ja mitmesuguste asjadega kinni kaetud, siis näed ka maailma kasimatuna ja korratuna. Lakka siis kaeblemast ja hoiu oma pessimism, oma "vaene õnnetu mina" ainult endale. Sinu naaber, kes oma akna puhtana hoiab ja päikesel laseb toa sisemust valgustada, elab sootuks teises maailmas.

Seepärast mine välja ja puhasta oma aken, ja selle asemel, et oma armetus maailmas edasi elada, võid sa ümbritseva maailma imetlusväärset ilu silmitseda. Ja kui sa ei suuda selles maailmas ääretult kaunist leida, siis ei suuda sa seda leida mitte kusagil.

*Luuletaja silma ees
muutub iga õis ja rohuline lauluks:
tänav muutub teatrilavaks,
kui ta end leiab Shakespeare pilgus...*

Maailmas ei ole peale hirmu midagi teist, mis meid nii abitusse olekusse viiks...Hirmust valitsetud vaim avab ukse just sellele, mida ta kardab.

"Kuhu sa lähed?" küsinud kord Idamaal rännanud palverändur tema teele sattunud isand Katkult. "Ma lähen Bagdadi, et seal surmata viis tuhat inimest", oli vastus. Mõne aja möödudes kohanud palverändur tagasiteel uuesti isand Katku. "Sa ütlesid mulle, et lähed Bagdadi viit tuhandet inimest surma saatma, aga oled hoopis viiekümne tuhandelt elu võtnud." "Mitte sugugi", lausunud isand Katk. "Ma kustutasin ainult viis tuhat eluküünalt. Ülejäänud surid hirmust."

Küllaltki suur hulk inimesi, kes oma ühekülgset, tasakaalutut ja kartustest täidetud elu elavad, muutuvad aasta-aastalt jõuetumaks... Tean ühte kaheksakümnendaisse jõudnud naist. Vaatamata aastatele tundub ta olevat kahekümne viie aastane. Ta on alati nii inimestes kui ka asjades otsinud nende heledat poolt ja on seda ka leidnud...

Sel hetkel, kui me täiel määral mõistame, kes me oleme, me alustame omaenese maailma loomist, nii nagu kord Jumal alustas oma maailma loomist."

Koostanud Jüri Raudsepp

Ralph Waldo TRINE (06.09. 1866 - 22.02.1958) oli Ameerika tuntumaid populaarfilosoofe. Ta õppis Hopkinsi ülikoolis ajalugu ja poliitikat. Oli ajalehe The Boston Daily Evening Transcript korrespondendiks. Ehitas endale onni ühte männitukka, mida võttis rahuliku ja lihtsa mehe testamendina. Hiljem abielludes elas New Yorgis. Tema tunnustatuim raamat on 1897. aastal ilmunud "In Tune with the Infinite" ("Kooskõlas lõpmatusega"), milles autor esitab pööret tekitanud mõtteid ajastu ja millenniumi kohta. Raamat on tõlgitud ligemale kahekümnesse keelde. Autor suri 91 aasta vanuses Californias.

Ülaltoodud mõtted on võetud Ralph Waldo Trine menuraamatu "Kooskõlas lõpmatusega" saksakeelsest tõlkest "In Harmonie mit dem unenlichen" (1906).